

SOFOKLES

ØDIPUS

ISBN 87-00-76241-5

9 788700 762411

 GYLDENDAL

Omslaget: Douglas Campell som Ødipus
fra opførelsen i Stratford, Canada 1955.
Nærværende oplag er et uændret optryk.
Kopiering fra denne bog må kun finde sted
på institutioner, der har indgået aftale med
Copy-Dan og kun inden for de i aftalen
nævnte rammer.

Bogen er sat med Linotype Granjon
og trykt hos Narayana Press, Gylling
4. udgave, 17. oplag

Printed in Denmark 2005
ISBN 87-00-76241-5

PERSONER

KONG ØDIPUS, konge i Theben

JOKASTE, dronning

KREON, Jokastes broder

OFFERPRÆST for Zeus

TEIRESIAS, gammel, blind spåmand

BUDBRINGER fra Korinth

HYRDE hos afdøde kong Laios

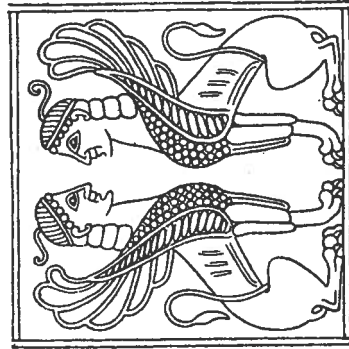
TJENER i Ødipus' palads

Koret består af 15 ældre ansatte borgere fra Theben.
Stedet er under hele handlingen en åben plads foran
Ødipus' palads i Theben. Foran paladset står et
alter for Apollon Lykeios.

Oversættelsen er foretaget på grundlag af Richard C.
Jebb's græske tekstudgave, Cambridge 1914.

Hvad for et væsen kan færdes på jorden på to eller fire, selv om dets stemme er en, og på tre det sig frem kan bevæge.

Ene af alle det lever omskifteligt midt i naturen, enten på jorden, i luften, på havet, men når på de fleste ben det bevæger sig frem, er dets styrke i lemmerne svagest?

ØDIPUS

Å, børn, I unge skud på Kadmos' gamle træ^r,
hvorfor er I nu knælet ned ved altrets fod
med uldomvundne grene knuget fast og fromt
i hånden som til bøn, mens offerrøg og råb
og klagehymner stiger op bag Thebens mur?

Jeg fandt det rigtigst, børn, at ingen uden I
fortalte mig om grunden. Derfor kom jeg selv.
I kender mig af navn. Jeg er kong Ødipus.

(Til en gammel offerpræst)

Med alderdommens ret du her kan tale frit
til mig, på disses vegne. Hvad har bragt jer til
at komme her? Har frygt, har ønsket drevet jer
i tillid til min hjælp? Jeg måtte være hård,
hvis ikke jeg blev rørt ved jeres ydmyghed.

OFFERPRÆSTEN

Kong Ødipus, vort lands behersker, folkets helt.
Her ser du ung og gammel stå ved altrets fod:
Det yngste kuld, som nylig fløj af redens dun,
de gamle præster – jeg som offerpræst for Zeus –
med kroget ryg, og dér de unge mænd, vort håb.
Nu strømmer folk med helligt løv mod byens torv,
mod Pallas' templer, mod Apollons alterild
med offerdyrs orakelsvar i askens støv.

Thi som du selv har set, er hele denne by forvandlet til et oprørt hav og mangler kraft til selv at hæve sig af dødens bølgedyb, men visner bort i sine markers modne korn, og visner bort i kvægets græsbespændte bug, i kvindens skød, hvor fostret dør, for pestens gud har slynget febreens fakkelild mod vore hjem, og tomt er Kadmos' hus, mens Hades' mørke rum er fuldt af suk og gråd og fyldt af klagelyd.

I bøn til dig, kong Ødipus, vi knæler ned. Vi regner ikke dig for guders ligemand, men for en livserfaren mand, vi stoler på, når modgang rammer os med himlens hårde hånd. Du kom jo her til Kadmos' by og fik os løst fra denne gæld, vi stod i til den onde sfinks. Du løste sfinksens gåde uden hjælp fra os, Vi mener, at du kun i kraft af guders råd har kunnet redde denne by fra undergang. Og derfor ser vi op til dig med ærefrygt, kong Ødipus, og beder ydmygt dig om hjælp for byen og for os, hvad enten du ved råd fra himlens guder eller jordens vise mænd. En mand, der vandt erfaring, vandt tillige kløgt, så han med visdomsord kan være folk til gavn.

Så gå da, helt og hersker, rejs vor stad igen, og vær den det ry, du vandt, thi Theben kaldte dig sin redningsmand, da første gang vi så dit mod. Lad aldrig nogen mindes dig som den, der først

har rejst vor by og siden styrtet den i grus. Gør byens mur urokkelig og stærk som før, da du ved gode varsler bragte lykken med, og vis os, at du er den samme, som du var. For vil du stadig stå for statens ror, som nu, så må her være flere mænd end kongen selv. For by og borgetind og skib er intet værd, når ingen folk bemander dem ved mur og mast.

ØDIPUS

I stakkels børn! Den sag, I ønsker forebragt, er jeg fortrolig med. Jeg ved kun alt for vel, at alle lider hårdt, men ingen her af jer, hvor hårdt I så har lidt, kan lide mer end jeg. For hvers bekymring gælder kun en enkelt mand, kun én, sig selv, og ingen af de andre her. Men min bekymring gælder byen, mig og dig. Nej, I har ikke vakt mig af min trygge søvn, thi mange tårer har jeg allerede grædt, ad mange veje har min tanke flakket om før jeg omsider fandt en udvej i vor nød, og den har jeg forsøgt. Jeg lod Menoikeus' søn, min svoger Kreon, drage til Apollons dal, og spørge hans orakel dér, om ikke jeg ved offer eller bøn kan frelse Thebens folk. Men når jeg tænker på den lange tid, der gik, fra Kreon tog af sted til nu, så ængstes jeg. Det er dog sært så længe rejsen trækker ud. Hvis Kreon var her nu, bar jeg mig skændigt ad, om ikke straks jeg gjorde alt, hvad Foibos bød.

IO	SOKLES	78-94	95-109	DIPUS	II
	OFFERPRÆSTEN			KREON	
	Det var et ord i rette tid, for nogle folk tilkendegiver nu, at Kreon er på vej.			Så skal jeg da forkynde jer hans guddomsord: Vor høje hersker, Foibos, bød os kort og klart, at vi skal rense os for denne blodskylds pest, som trives i vort land – hvis ikke, dør vort folk.	
	ØDIPUS			ØDIPUS	
	Apollon, høje hersker, gid da Kreons blik må stråle lyst og lykkeligt med frelsens bud!			Hvorledes skal vi rense os? For hvilken skyld?	
	OFFERPRÆSTEN			KREON	
	Det har vi lov at tro, thi rask han vandrer frem med panden skjult af laurbærrets blomsterkrans.			Ved ophavsmandens landsforvisning eller død. Thi blodskyld raser over Theben som en storm.	
	ØDIPUS			ØDIPUS	
	Så snart min røst kan nå ham, får vi svar på alt. Menoikeus' søn, min svoger Kreon, svar mig nu: Hvorledes er det svar, som Foibos sender os?			Hvis død mon guden sigter til med sine ord?	
	KREON			KREON	
	Kun godt jeg har at melde dig: Det værste selv kan vendes til det gode, så er alt jo godt.			Kong Laïos var hersker her i dette land, før du som konge tog hans myndighed i arv.	
	ØDIPUS			ØDIPUS	
	Jeg nærer ikke frygt og heller ikke håb ved det du her har sagt, men hvad er gudens svar?			Ja, jeg har hørt om ham, men aldrig set ham selv.	
	KREON			KREON	
	Men ønsker du at høre det i denne kreds? Jeg gør, som du har lyst. Skal vi gå indenfor?			Og nu forlanger guden klart, at hvem der end har myrdet ham, skal rammes af vor hævn til straf.	
	ØDIPUS			ØDIPUS	
	Lad alle høre det, for dissens vé og vel bekymrer mig dog mer end rent personlig sorg.			Men hvor på jorden findes de, og hvor er nu et spor tilbage af den gamle brøde mer?	

12	SOKLES	110-124	125-146	ØDIPUS	13
	KREON			KREON	
	I dette land, var gudens svar, og søger vi, så findes det, hvis ikke, så forsvinder det.			Det blev der ymtet om, men efter kongens drab stod ingen hævner frem og hjælp os i vor nød.	
	ØDIPUS			ØDIPUS	
	Men hvor fandt mordet sted? Hvor fandt man kongens lig			Og hvilken nød har stillet sig i vejen for, at undersøge det, da kongedømmet faldt?	
	I hjemmet? Midt på åben mark? I fremmed land?				
	KREON			KREON	
	Han drog af sted til Delfi for at hente råd, så vidt man ved, men vendte ikke siden hjem.			Ak, sfinksens gådekvad har tvunget alle til at glemme gamle ting og tænke på de ny.	
	ØDIPUS			ØDIPUS	
	Og var han uden rejsefæller eller folk, som så det, og hvis vidnesbyrd var værd at tro?			Jeg vil, at disse ting skal frem for dagens lys. Det tjener Foibos og det tjener dig til ros, at I bekymrer jer for én, der længst er død. Med rette kan I derfor regne med min hjælp af pligt mod dette land og for Apollons skyld. Jeg gør det ikke for en ven, der står mig fjært, men for at kunne vaske denne skamlet bort. For ligegyldigt, hvem så kongens morder var, vil han med samme hånd forsøge hævn på mig. Jeg hævner Laios til bedste for mig selv.	
	KREON			KREON	
	Ifølge ham har ikke én, men mange mænd med gridske morderhænder røvet kongens liv.			Så rejs Jer, kære børn, fra dette altertrin, og tag de friske bedekviste med jer hjem. Lad os få stævnet Kadmos' folk til møde her. Jeg giver ikke op, før vi på Foibos' bud har vundet lykken – eller set, at alt er tabt.	
	ØDIPUS				
	Hvor kan en røver gå så vidt i dristighed, hvis ikke folk fra Theben har belønnet ham?				

brand I drev bort fra vor sorgfulde by. Stå os
nådige bi!

2. STROFE

Ve os! Ve os! Sorger uden tal
tynger os til jorden, thi vort folk er råmt af pest.
Værgeløs tanken
savner et våben til selv at forsvare os med.
Ingen frugt vil modnes mer
i vor hellige muld.
Kvinder forgæves i veer sig vander:
Liv efter liv
som fugle i flok
og i raskere flugt end en rasende ild
haster mod dødsrigets kyster i vest.

2. MODSTROFE

Dødens ofre truer folkets liv.
Ubegrædt på jorden ligger byens børn som lig.
Pesten sig spreder,
grædende hustruer, mødre med grånende hår
træder hen til altrets trin
og med klage og bøn
jamrer de over den kvalfulde skæbne.
Bange din bøn
får lysere klang,
og den stiger til skrig: Å, du datter af Zeus,
gyldne Athene, vær nådig og hjælp!

OFFERPRÆSTEN

Ja børn, så rejs jer op. Af kongens egen mund
vi nu fik løfte om, at vores bøn er hørt.
Apollon! Du har sendt os dit orakelsvar,
vær os en nådig gud og fri vort land for pest!
(ud)

KORET

Parodos

1. STROFE

Zeus, hvad forkynder din liflige røst fra det
guldtrige Pytho
folket i Theben, den strålende stad?
Angst har betaget mit hjerte og fylder mit indre
med uro.

Å, Foibos fra Delos, send hjælp!

Dig må vi frygte, så snart du forkynder vort folk
ting, der skal times os alle, mens tidernes
hjul kommer rullende.

Sig os det, barn af det solgyldne håb, med din
himmelske røst.

1. MODSTROFE

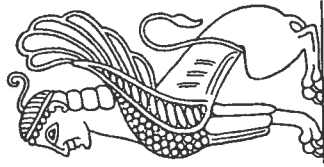
Du, som er datter af Zeus, Å du evige Pallas Athene!
Du og din søster, som skærmer vort land,
Artemis, ryets gudinde, som troner på torvet i marmor,
og Foibos, du pilsikre gud,
vis jer med tredobbelt styrke i ulykkens stund,
hjælp os nu atter som før, da den truende
kval som en kvælende

3. STROFE

Athene, driv nu Ares bort,
 som raser uden bronzeskjold.
 Med ild han brænder os. Med skrig han stormer løs.
 Ja, driv ham fra vort fædreland på hastig flugt,
 af stærke vinde båret bort
 til Amfitrites store dyb,
 men helst til den trakiske havns
 rå og barske brådsø.
 Thi alt hvad natten skåner mildt,
 kan dagen nå at ramme hårdt.
 Å, du som styrer lynets ild,
 å, Fader Zeus, tilintetgør
 nu Ares med din tordenkiles lynildskraft.

3. MODSTROFE

Lykeios, stram din gyldne streng
 med buens guldomvundne greb,
 lad ubetvingeligt en regn af pile slå
 mod fjendens hær! Men også dig, å Artemis,
 der strejfer på Lykias bjerg
 med fakkelblus, min bøn skal nå!
 og ham med sit gulddiadem,
 ham, som gav vort land navn,
 den vilde Bacchus Evios,
 mænaders muntre følgesvend,
 for han skal komme os til hjælp
 med sine faklers stråleglans
 mod ham, som guder blues ved at kalde gud.

ØDIPUS

Du bad en bøn, og hvis du lytter til mit ord
 og lydigt følger det, til ondet drives bort,
 så vil din bøn om hjælp og frelse blive hørt.
 Så gådefuldt oraklets ord og mordet er,
 står det mig klart, at jeg kan ikke finde vej
 i mørket uden hjælp og uden holdepunkt.
 Men siden I har undt mig borgerret blandt jer,
 gør jeg det vitterligt for hver i Thebens stad,
 at den af jer, der kender noget til en mand,
 som dræbte Laios, en søn af Labdakos,
 befaler jeg nu straks at melde alt til mig.
 Og er han skyldig selv, så kan han uden angst
 forsvare sig, og intet ondt skal times ham,
 men uskadt får han lov at rømme land og by.
 Og dersom nogen ved, at en fra fremmed land
 var kongens morder, så forti det ikke mer,
 det er til fordel for ham selv; han får min gunst,
 men tier han af frygt og dækker over en,

2. Ødipus

sig selv, sin gode ven, til trods for disse ord, så hør den skæbne da, som jeg bereder ham:

Hvem så den morder er, forbyder jeg enhver i dette land, hvis trones magt og ret er min, at huse ham, ja selv at veksle ord med ham, at lade ham få del i templets offerfest, at lade ham få del i altervietet vand, og alle skal forstøde ham fra deres hus.

Thi han besmitter os, som Foibos selv har sagt og åbenbart os med sit orakels svar.

På denne måde er jeg forbundsfælle med en myrderet konge og den høje Foibos selv.

Gid denne gerningsmand, hvor end han skjuler sig, om han alene – eller fler med ham – bar skyld, må få et usselt liv, forbandet til han dør.

Og dvæler han som gæst hos mig ved arnens ild, og ved jeg, hvem han er, men huser ham trods alt, skal straffen over ham med rette ramme mig.

Hvad jeg har pålagt jer, det skal I sørge for, for gudens skyld og min, til gavn for dette land, som guder helt har glemt, hvor ingenting vil gro. Var sagen ikke rejst, som Foibos nu har gjort, var det trods alt en fejl, at I lod hånt om skyld.

Når han blev myrdet – jeres konge – burde alt jo være undersøgt. Som hersker står jeg hér med al den magt og ret, som han har haft før mig. Den hustru, som var hans, er også blevet min, Hans søn var blevet min ved ægteskabets bånd, om skæbnen havde undt ham faderlykkens lod.

Men skæbnens tunge hånd ramte ondt og hårdt. Og derfor kæmper jeg så stærkt for denne sag, som om han var min far. Jeg helmer ikke før jeg finder frem til ham, som dræbte Laios, en søn af Labdakos, hvis far var Polydor, som selv var søn af Kadmos, kong Agénors søn.

Og hver, som trods mig, jeg beder guder om at nægte sæden spirekraft til korn i muld og børn i kvindens skød, så deres skæbne er at gå til grunde – eller værre lod end den. Og alle jer fra Kadmos' stad, som står mig bi, jeg beder Dike om at skærme med sin lov og guder om at skænke hjælp til evig tid.

KORLEDER

Med ed du bandt min mund. Jeg svarer under ed, at jeg er uden skyld og kender ikke den, som har forøvet mord. Det bliver Foibos selv der rejste denne sag, som skylder os et svar.

ØDIPUS

Det var i sandhed bedst, men tvinge nogen gud til det han ikke vil, det mægter ingen mand.

KORLEDER

Jeg havde lyst at komme med en anden plan.

ØDIPUS

Om så det var din tredje plan, så nævn den kun.

KORLEDER

Jeg kender én, som ser de samme ting så klart,
som om han var Apollon selv – Teiresias,
som sikrest råder den, der følger sig i tvivl.

ØDIPUS

Men også denne mulighed har jeg forsøgt.
På Kreons råd jeg mer end én gang sendte bud
til denne mand. Hvor sært han ikke kom for længst.

KORLEDER

Et rygte går – kun gammel snak og tomme ord – –

ØDIPUS

Hvad mener du? Hver ting skal blive undersøgt!

KORLEDER

Man siger, han blev dræbt af nogle vandringsmænd.

ØDIPUS

Ja vist, men øjenvidner har man aldrig set.

KORLEDER

Hvis gerningsmanden ellers kender lidt til frygt,
så kan han ikke trodse dine trusters magt.

ØDIPUS

Den frygter ikke ord, som ikke frygter mord.

KORLEDER

Her kommer den, som snart skal vise, hvem det er.
Nu leder de den fromme séer hen til os,
den eneste, som klart kan se, hvad der er sandt.

ØDIPUS

Teiresias! På jordisk viden er du klog.
Men også lønlig visdom undte guder dig.
Og selv om du er blind, så ser dit indre blik,
at byen her er ramt af pest. Alene du
kan redde os og råde os i al vor nød.
Og hvis du ikke ved det fra vort sendebud,
så vid, at Foibos lod ham bringe os til svar,
at frelse fra vor sot vil ikke kunne ske,
før vi har fundet dem, som dræbte Laïos,
og straffet dem med landsforvisning eller død.
Men prøv om du med skriget fra en varsel fugl
og alt, hvad du formår i kraft af spådomskunst,
kan frelse dig og frelse denne by og mig
og frelse fra den sot, som skyldes dette mord.
Til dig står alt vort håb. At kunne bringe hjælp
som man har magt og midler til, må være skønt.

TEIRESIAS

Å nej, hvor ondt at være vis, når det, man ved,
kan skade selv en vis. Jeg vidste alt,
men jeg har glemt det, ellers stod jeg ikke her.

ØDIPUS

Men hvad er sket? Du ser så sorbetyngt ud.

TEIRESIAS

Lad mig gå hjem, for du og jeg har lettest ved
at bære byrden hver for sig. Vær vis på det.

ØDIPUS

Hvor fejl af dig, hvor hjerteløs mod denne by,
hvis barn du er, at nægte den og os et svar.

TEIRESIAS

Jeg ser, hvor fejl du bar dig ad med dine ord,
men bar mig ikke ad som du – for jeg er tavs.

ØDIPUS

Ved Foibos! Ved du noget, må du ikke gå.
På vore knæ vi ydmygt beder dig om svar.

TEIRESIAS

I aner ingenting, men får mig aldrig til
at røbe jer min egen kval – endsiges din.

ØDIPUS

Hvad siger du? Du ved det, men vil være tavs,
og svigter os og giver denne by til pris?

TEIRESIAS

Jeg sidst af alt vil volde nogen af os ondt.
Forgæves spørger du. Jeg nægter dig mit svar.

ØDIPUS

Så er du ond, så ond, at selv en klippesten
i al sin ro må harmes over dig, der stum
fortier, hvad du ved, ubændig i din trods.

TEIRESIAS

Du taler om min trods, og den, der er hos dig
du ikke selv kan se, men dadler mig for min.

ØDIPUS

Ja, hvem blev ikke vred, som af din egen mund
har hørt den ringeagt, du viser denne by?

TEIRESIAS

De ting, jeg holder skjult, vil røbes af sig selv.

ØDIPUS

Hvis det er sandt, så nævn dem bare først som sidst.

TEIRESIAS

Jeg siger ikke mer, og har du stadig lyst,
så lad dit stejle sind kun rase i sin trods.

ØDIPUS

Nå, sådan! Se da selv, hvordan jeg trodser dig,
og hør, hvad jeg har regnet ud: At du er den,
som står bag dette mord. Du rakte ikke hånd
til selve mordet, ganske vist, da du er blind,
men ellers tror jeg dette værk kan kaldes dit.

TEIRESIAS

Nej, virkelig? Så følg mit råd og hold dig selv
til den erklæring, du har kundgjort: Fra i dag
du ikke mer bør veksle ord med nogen her;
for du er den, som har besmittet dette land.

ØDIPUS

Hvor frækt af dig at slynge disse ord mod mig.
På denne måde vil du slippe fri for straf?

TEIRESIAS

Ja, jeg gik fri. Hos sandhed har jeg hentet kraft.

TEIRESIAS

Ja vist, såfremt en sandhed ellers ejer kraft.

ØDIPUS

Det gør den åbenbart for andre end for dig, for du er blind på både syn og sind og sans.

TEIRESIAS

Hvor ynkelig du er i al din spot mod mig, og snart vil alle her bebrejde dig derfor.

ØDIPUS

I evig nat du går, og du får aldrig ram på mig og nogen her, som skuer dagens lys.

TEIRESIAS

Thi skæbnen vil, at ikke jeg skal fælde dig, men kun Apollon selv skal sætte det i værk.

ØDIPUS

Er det så Kreons påfund eller er det dit?

TEIRESIAS

Fra Kreon kommer intet ondt, men fra dig selv

ØDIPUS

Å, rigdom, herskermagt og kløgt, som overgår al kløgt i dette liv, der er så rigt på nid!
Hvor stort et had der dog må leve i jert sind, hvis Kreon nu på grund af magten, som jeg fik, som byen gav mig, som jeg aldrig stræbte mod, hvis han, en trofast gammel ven, for magtens skyld

ØDIPUS

Er det din spådomskunst? Hvor kom så sandhed fra?

TEIRESIAS

Fra dig, som mod min vilje bød mig tale ud.

ØDIPUS

Jeg misforstår dig vist, men sig det én gang til.

TEIRESIAS

Du misforstod mig? Nej du stiller fælder op!

ØDIPUS

Nej, jeg begriber ingenting. Så sig det klart.

TEIRESIAS

Jeg siger: Du er selv den morder, du har søgt.

ØDIPUS

Fornærmer du mig anden gang. Det hævnner sig.

TEIRESIAS

Skal jeg fortælle mer? Du bliver bare vred.

ØDIPUS

Fortæl du bare løs. Det er kun tomme ord.

TEIRESIAS

Jeg siger, at du ikke ved, hvor brødefuldt et liv, du lever i dit hus – et liv i skam.

ØDIPUS

Du tror vel du har lov at snakke frejdigt løs.

har overlistet mig og for at nå sit mål
har lejet sig en hjælp i denne lede trolde,
i denne tiggerpræst, som svindler med sit syn
for vindings skyld og spår i blinde nårsomhelst.

Og hvor har du som seer vist din sande kunst?
Da den kimære kom og sang sit gådekvad,
hvor lød da dine frelsens ord til Thebens folk?
I sandhed – gåden lod sig ikke løse let
af hvemsomhelst, der skulle séerevne til.

Og den var ikke dig beskåret, som det sås,
ved fugles eller guders hjælp – men så kom jeg,
og jeg, en ren uvidenhed, fik sfinksen tavs.

Min tanke løste gåden uden fugles hjælp
og mig vil du forsøge på at drive bort
i håbet om at stå kong Kreons trone nær?
Men du og denne tænkesmed, som nok så smukt
vil rense landet, vogt jer! For din alders skyld
jeg skåner dig for straf trods al dit luskeri.

KORLEDER

Teiresias har talt i vrede, mener vi,
men også dine ord var bitre, Ødipus.
Hvad gavner den slags ord, når vi skal tale om
den bedste løsning på oraklets svar? Kun det!

TEIRESIAS

Skønt du er hersker her, har jeg vel samme ret
til svar med samme ord som alles ligemand.
Er jeg din slave da? Jeg tjener Loksias.

Har jeg så brug for Kreons varetægt og værn.
Jeg siger dig, da du har spottet mig som blind,
at du, som ser, er blind for din elendighed,
for hvilket hjem, du har, for hvem du lever med.
Hvad ved du om din slægt? Og ved du, at du selv
er slægtens fjende her på jord og uader muld?
At du, forbandet dobbelt af din far og mor –
på hastig flugt fordrives fra dit land engang?
At du for dagklart lys skal se et natsort mulm,
at dine klageskrig skal nå til hver en kyst?

Kithairons bjerg med genlyd snart forkynnder dem,
når først du ser, at du trods lykkens medbørsvind
var uden ankerplads i ægteskabets havn.
Du aner intet om de mange ny forlis,
som rammer dig og dine børn i lige mål.
Og derfor: Spot kun Kreon! Hån mit spådomsord!
Thi ingen dødelig skal ryddes bort herfra,
tilintetgjort og knust, så ynkeligt som du.

ØDIPUS

Hvor kan man holde ud at høre mer på ham?
Hos Hades er din plads, men se at komme væk,
du var jo ved at gå, hvad tøver du dog for?

TEIRESIAS

Jeg kom jo kun, fordi du sendte bud på bud.

ØDIPUS

Men hvis jeg havde vidst, hvor tåbelig du var,
så havde jeg jo næppe bedt dig komme her.

TEIRESIAS

Jeg er så tåbelig, som du har tænkt, jeg er,
din egen far og mor vil mene, jeg er klog.

ØDIPUS

Og hvem var de? Bi lidt! Af hvem blev jeg da født?

TEIRESIAS

Af dagens skød du bliver født til undergang.

ØDIPUS

Din tale er mig alt for sær og gådefuld.

TEIRESIAS

Du er som skabt til selv at løse gådeord.

ØDIPUS

Ja, spot mig kun for det, som jeg berømmes for.

TEIRESIAS

Men netop dette held var varslet om dit fald.

ØDIPUS

Hvis byen kun blev frelst, så er jeg fuldt tilfreds.

TEIRESIAS

Ja så kan jeg jo gå, min dreng, led mig på vej.

ØDIPUS

Ja, lad ham det! Du falder bare til besvær.

Så snart du går din vej, kan vi få fred og ro.

TEIRESIAS

Jeg går! Men først når jeg har sagt, hvorfor jeg kom.
Dit blik har ingen magt. Usårligt står jeg her.

Jeg siger kun: Den mand, som du med fid har søgt,
som du med trusler lover eftersøgning af
for mord på Laios, han er til stede her.

Han kom som gæsteven, men snart skal Thebens by
ham regne for sit eget barn! Kun stakket fryd
det bringer ham: Som blind, der før har kunnet se,
som arm, der før har været rig, han drager bort
og famler sig mod fremmed land med stav i hånd.
Og det skal vise sig, at han er bro'r og far
til sine egne børn og knyttet til sin mor
som søn og ægteemand, der tog sin seng i arv
fra denne far, som han har dræbt.

Gå du kun ind
og tænk så over det. Og mener du, jeg løj,
så sig, at jeg forstod mig slet på spådomskunst.

KORET

I. STROFE

Hvem er denne mand, som Delfis klippek løft
taler om med spådomsrøst og siger,
at med blodbesudlet hånd han rædselsdåd har øvet?

Snart må tiden være inde,
hvor hans fod må haste mer
end en hestehov på flugt.

Da vil Tordnerens søn i et spring styrte frem

for at hugge ham ned med sin lanse af lyn,
men han jages af mørkets erinyer,
som bestandig vil nå deres mål.

1. MODSTROFE

Fra Parnassos' lyse, snebedækte tind
steg for nylig dette bud til alle,
at vi hver for sig skal søge ham, som ingen kender,
før han finder ly i skoven
eller klippehulers skjul
som en olm og ensom tyr,
thi hans flygtende fod vil forsøge at fly
fra de ord, som oraklet forkyndte til os.
Men de kom fra den jordiske navle,
og for evigt de kredser ham ind.

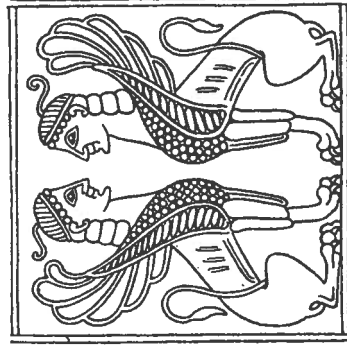
2. STROFE

Spåmandens ord, fulde af gru, slår mig med angst.
Vidste jeg kun, hvad der var sandt, hvem der har ret.
Hvad er mit svar. Ja eller nej? Intet jeg ved.
Usikkert svæver jeg om i min tvivl,
når jeg skuer tilbage og frem.
Var der en strid mellem Labdakosslægten
og Polybos' søn?
Hverken jeg før eller nu
fik det mindste at høre om den.
Hvor er beviset mon så,
som vil hjemle mig ret
til at smæde kong Ødipus' navn

og bekæmpe hans yndest og ry,
om jeg hævnede Labdakos' søn
for det lønlige mord?

2. MODSTROFE

Zeus er så vis, Foibos er klog, alting de ved.
Menneskets kår guderne kun kender til bunds.
Hvis man nu tror, spåmandens ånd overgår min,
tænker man fejl, for et menneske, ak,
kun i kløgt over andre kan stå.
Aldrig jeg dog, før beviset man fører
for anklagens ord,
finder det rigtigt af folk,
at de dadler kong Ødipus hårdt.
Alle den vingede sfinx
fik at se, da hun kom
til vor konge, og han med sin kløgt
blev til frelse og gavn for vor by.
Han kan aldrig, så vidt jeg kan se,
være skyldig i mord.

KREON

I gode mænd, de hårde ord, kong Ødipus
har rettet mod mig, får mig til at komme her,
for mindst af alt jeg finder mig i dem.

Hvor kan han tro, at jeg i denne modgangstid
i handling eller ord har søgt at skade ham?
Mit liv har mistet alt sit værd for mig i dag,
hvis jeg skal bære denne skam. Han rammer mig
med sin beskyldning ikke på et enkelt punkt,
men på min ære, hvis jeg regnes for en pjalt
af denne by, af mine venner her, af dig.

KORLEDER

Måske har Ødipus kun sagt de hårde ord
i hidsighed og uden mindste overlæg.

KREON

Har han da ikke sagt, at jeg fik overtalt
Teiresias til frækt at fare frem med løgn?

KORLEDER

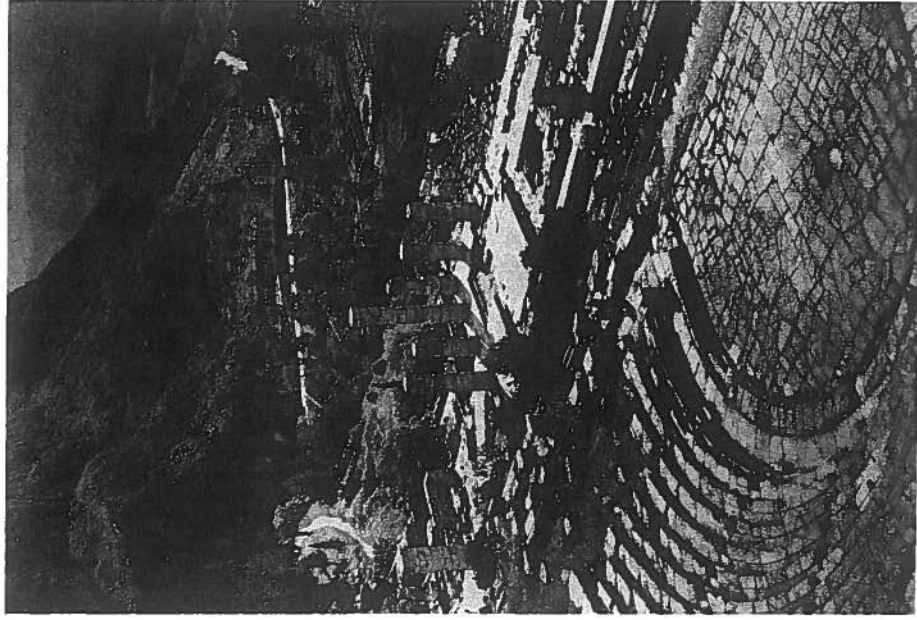
Jovist, men hvad han mente, står mig ikke klart.

KREON

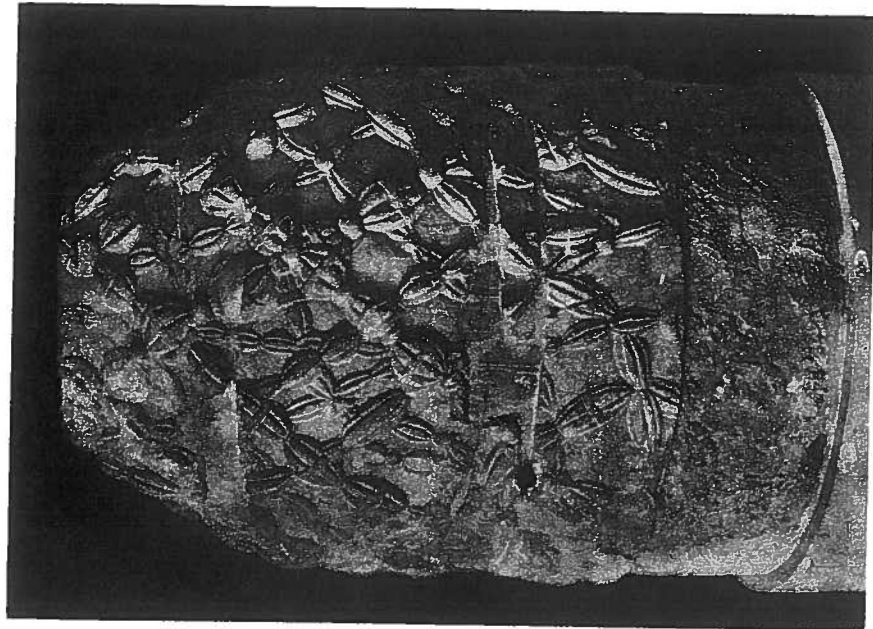
Var han fra vid og sans, da stift han så på mig
og gav mig skylden for de tåbelige ting.

KORLEDER

Det ved jeg intet om, for hvad min hersker gør,
det ser jeg ikke – spørg ham selv, nu kommer han.

Apollon-templet i Delfi.

Den såkaldte omfalos-sten i Delfi. Fundet ved udgravningerne i Delfi uden for Apollon-templet. Formodentlig kopi af en i selve templet opstillet sten.

Du her? Hvorledes går det til, at nok så frækt du vover dig med løftet pande til et hus, hvis herre du vil møde med en morders hånd, og rane kongetronen fra på røvervis? Ved Zeus, så sig mig, er det dumhed eller frygt du tror at se hos mig? Hvad gav dig ellers mod? Du mente vel, at ubemærket bag min ryg du kunne luske om, at jeg gav kampen op – men kan du ikke se, at du har handlet dumt: at stræbe efter tronen uden folkets hjælp og rige venners gunst, den sikre vej til magt?

KREON

Men ved du, hvad du bør? Nu bør du tie lidt og høre et fornuftigt ord – og døøm så selv!

ØDIPUS

Du taler nok så klogt, men jeg har ingen tro til din belæring mer, så fjendsk og ond du er.

KREON

Så hør dog efter, hvad jeg vil forklare dig.

ØDIPUS

Men intet om, at du da sidst af alt var falsk.

KREON

Men hvis du stadig tror, at dum forstokkethed trods alt er noget værd, så har du taget fejl.

ØDIPUS

Og hvis du tror, du selv kan forurette mig,
din svoger, uden straf, er denne fejl kun din.

KREON

Det er så sandt, som det er sagt, men sig mig så:
på hvilket punkt det er, du forurettes her.

ØDIPUS

Nej, hør nu, var det – eller var det ikke – dig,
som fik mig til at hente denne kloge mand?

KREON

Og jeg er stadig af den samme mening nu.

ØDIPUS

Hvor længe kan det være, siden Laios –?

KREON

– er hvad for noget? Sig det mindre gådefuldt.

ØDIPUS

Forsvundet – fik en voldsom død for morderhånd?

KREON

Det er hel del år tilbage – mange år.

ØDIPUS

Var denne seer spåmand allerede da?

KREON

Ja, højt beundret for sin dygtighed som nu.

ØDIPUS

Og nævnte han da nogen sinde mig ved navn?

KREON

Nej, aldrig i min nærhed, om jeg husker ret.

ØDIPUS

Man søgte da vel efter mordets ophavsmand?

KREON

Naturligvis, men ikke mindste spor vi fandt.

ØDIPUS

Men hvorfor var vor vismand dengang mon så tavs?

KREON

Jeg tier helst om ting, jeg ikke kender til.

ØDIPUS

Nu kommer der en ting, du nok forstår dig på.

KREON

Og hvad er det? Jeg skjuler ingenting for dig.

ØDIPUS

Han havde aldrig sigtet mig for kongemord,
hvis ikke du og han har sammensvoret jer.

KREON

Du ved vel bedst, hvad han har sagt, men jeg har så
den samme ret søm du til spørgsmål og et svar.

ØDIPUS

Spørg bare løs. Jeg ved mig uden skyld i mord.

KREON

Så svar mig først: Er du min søsters ægtemand?

ØDIPUS

Hvor skulle jeg mon kunne svare nej til det?

KREON

I styrer landet, du og hun, med samme ret?

ØDIPUS

Hun får det, som hun vil, så snart hun har en bøn.

KREON

Og jeg, den tredje, er vel jeres ligemand?

ØDIPUS

Ja, netop derfor synes jeg, at du er falsk.

KREON

Nej, ikke hvis du tænker denne sag til bunds, som jeg har gjort. Hvor kan du tro, at nogen sjæl vil foretrække kongens byrder frem for det at sove trygt, når ellers man har magt som han? Jeg kan forsikre dig, at jeg har ikke lyst til selv at være konge, hvis jeg har hans magt, og hver fornuftig mand vil sande mine ord. Af dine hænder får jeg alt og lever trygt, men var jeg konge, blev mit liv kun byrdefuldt. Mon jeg da skulle ønske mig en konges magt? Jeg har den, men er fri for al dens bryderi. Nej, jeg er ikke så forblændet, som du tror,

jeg ønsker mig kun det, som jeg har nytte af.

Jeg nyder folkets gunst og hyldest overalt, og den, som har en bøn til dig, går først til mig, så jeg kan virke for, at bønnen bliver hørt.

Og denne magt jeg nøddig bytter bort for din.

En mand, som tænker ret, kan ikke handle slet.

Jeg ynder ikke lav og simpel tankegang,

og ingen kunne få mig med til den slags ting.

Beviset kan du få fra Delfi, spørg kun dér,

om ikke jeg har bragt dig svaret, som det lød.

Og finder du, at jeg med spådomspræstens hjælp har smedet rænker mod din magt, så dræb mig dog!

Med dobbelt dom jeg dømmes da: Af dig og mig.

Men kend mig ikke skyldig på et svagt bevis.

Er det retfærdigt, når i blinde man har kaldt

den onde mand for god, den gode mand for ond?

Og ringeagter man en god og trofast ven,

så viser man sig selv den største ringeagt.

Den gode ven kan være skjult i mange år,

den onde røber sig i løbet af en dag.

KORLEDER

Hvor kloge ord, o konge, vogt dig vel for fald.

En overilet plan – og foden snubler let.

ØDIPUS

Men når nu min forfølger går så rask til værks, så må jeg være rask i min beslutning selv, for venter jeg i ro, så vil hans rænkespil jo lykkes ham, og mine planer strande rent.

KREON

Hvad tænker du da på? At få mig landsforvist?

ØDIPUS

Nej, landsforvises skal du ikke – du skal dø,
så folk kan se, hvad troløshed kan føre til.

KREON

Du tror mig altså ikke, trodsig som du er.

ØDIPUS

[Hvor skal man kunne fæste lid til dine ord?]

KREON

Du dømmes ikke klogt!

ØDIPUS

I denne sag om mig?

KREON

Om både dig og mig!

ØDIPUS

Men du er fuld af svig.

KREON

Hvad nu om du tog fejl?

ØDIPUS

Men én skal herske her!

KREON

Vel ikke tøylesløst?

ØDIPUS

Å, Theben, du min by!

KREON

Hvad, din! Som om jeg ikke selv har hjemme her!

KORLEDER

Hold op i tide, fyrster, stands dog jeres strid!
Jeg ser Jokaste komme. Hun vil bringe hjælp
og mægle mellem jer, så alt kan ende godt.

JOKASTE

Hvor er det ynkeligt af jer at yppe kiv!
I burde skamme jer: Vort land er ramt af pest,
men I har ikke andet for end skænderi.
Nej, Ødipus og Kreon, gå nu hver til sit,
og lad så bagateller være, hvad de er.

KREON

Men, søster, Ødipus vil hævde, han har lov
at straffe mig og frit kan vælge mellem to
af disse straffe: Landsforvisning eller død.

ØDIPUS

Ja, det er rigtigt, hustru, for jeg greb ham i
at rette onde anslag mod mit eget liv.

KREON

Lad mig forbandet gå til grunde i min grav,
hvis jeg har gjort mod ham, hvad jeg beskyldes for.

JOKASTE

Så tro ham, Ødipus, for vore guders skyld,
og først og fremmest for den ed, han svor dig her,
og sidst for min og alle disse vidners skyld.

Klagesang

I. STROFE

KORLEDER

Vær føjelig, tænk dig om,
kong Ødipus. Hør min bøn!

ØDIPUS

Hvor vidt skal jeg så føje dig?

KORLEDER

En mand, som før gjaldt for vis,
hellig ed her dig svor.
Så tro ham trygt.

ØDIPUS

Og ved du, hvad du ønsker?

KORLEDER

Ja.

ØDIPUS

Så sig det klart.

KORLEDER

Kald aldrig nogen ven, knyttet ved ed til dig,
for æreløs, før alle ting kendes helt.

ØDIPUS

Så vid, at det, du bad mig om, vil ramme mig,
så jeg må rømme land og rige eller dø.

2. STROFE

KOR

Å, solgud, ved dit lys,
ved Helios, hør min bøn.

Lad mig glemt af gud
og ven dø forstødt,
om disse ord ondt var ment.
Men mit land sygner hen,
al dets nød min sjæl slår hårdt.
Vil I med nye led
af ondt forlænge gamle anders lænke?

ØDIPUS

Så lad ham gå, om end jeg selv skal knuses helt,
om end jeg jages bort med vold fra dette land,
for dine ord – og ikke hans – har rørt mig dybt,
men han skal overalt forfølges af mit had.

KREON

Din harme ser man, selv når du vil være mild,
så klart som sindets hidsighed, når du er vred.
Med rette er det svært for dem, der har det sind.

ØDIPUS

Lad mig i fred og gå din vej.

KREON

Ja vel, jeg går.
så agtet som jeg kom, foragtet kun af dig.

I. MODSTROFE

KORLEDER

Af hvilken grund tøver du,
Jokaste, nu? Før ham hjem.

JOKASTE

Ja, når jeg ved, hvad her er håndt.

KORLEDER

Mistænksomhed skabte splid.
Uret her man begik
med onde ord.

JOKASTE

Og det fra begge sider?

KOR

Ja.

JOKASTE

Af hvilken grund?

KORLEDER

Lad sket nu være sket, ikke et ord om det.
Vi har desuden kvaler nok. Ikke sandt?

ØDIPUS

Din iver gør dig blind af lutter ærlighed,
når du ser bort fra det, som er min hertesag,

2. MODSTROFE

KOR

Å, før, kong Ødipus,
jeg tit har sagt disse ord:
Du ved selv, at jeg
af vanvid var ramt,
om jeg dig sveg tankeløst.
Da vort land i havsnød kom,
du greb med held dets ror.
Vær du bestandig folkets gode styrer.

JOKASTE

Ved alle guder, Ødipus, så sig mig dog,
hvad grund du har til denne store heftighed?

ØDIPUS

Da du bør æres mer end alle andre her,
skal jeg fortælle dig om Kreons plan mod mig.

JOKASTE

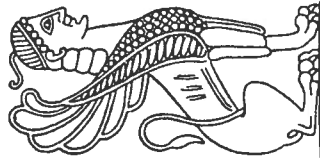
Ja, sig mig kort og klart, hvad du bebrejder ham.

ØDIPUS

Han sigter mig for dette mord på Laïos.

JOKASTE

Som øjenvidne eller kun på anden hånd?

ØDIPUS

Han fik en lumpen spåmand til at sige det,
for klogeligt han selv har holdt sig udenfor.

JOKASTE

Slå disse tanker af dit sind og lyt til mig:
Jeg kan forsikre dig, at ingen dødelig
har fået evne til at øve spådomskunst.
Jeg kan med få eksempler vise, jeg har ret.
Fra Delfi fik kong Laios det spådomsord
– om ikke fra Apollon, så hans tempelpræst –
at skæbnen ville, han blev myrdet af en søn,
som skulle fødes af vort eget kød og blod,
Men Laios blev dræbt – det siger rygtet da –
af ubekendte drabsmænd ved en trekorsvej.
Men efter drengens fødsel – på den tredje dag –
blev han, med sine haser gennemboret, bragt
af andre til en vild, uvejsom klippeegn,
og altså fik Apollon ikke gennemført,
at sønnen slog sin far ihjel, for Laios

blev ikke dræbt – som han har frygtet – af sin søn.
Det var, hvad der kom ud af det orakelsvar.
Nej, tag dig ikke den slags nær: Hvad guden vil
skal frem for dagens lys, han åbenbarer selv.

ØDIPUS

Å, kvinde, kun en dyb forvirring i min sjæl,
et voldsomt sindsoprør, har al din tale vakt.

JOKASTE

Hvad er det for en angst, som griber dig så stærkt?

ØDIPUS

Jeg synes, at du lige før fortalte mig,
at Laios blev myrdet ved en trekorsvej.

JOKASTE

Det sagde man, og rygtet går den dag i dag.

ØDIPUS

Og hvor har denne rædselsgerning fundet sted?

JOKASTE

I Fokis, dér hvor vejen deler sig i to
og Delfisvejen krydser den fra Daulia.

ØDIPUS

Hvor længe siden er det, disse ting er sket?

JOKASTE

Det vidste man i byen, næsten lige før
du trådte frem som hersker over Thebens folk.

ØDIPUS

Å, Zeus, hvad har du haft i sinde med mig her?

JOKASTE

Hvad kan bekymre dig så stærkt i denne sag?

ØDIPUS

Å, nej, Jokaste, spørg mig ikke – svar mig kun:
Hvordan så kongen ud? Hvor gammel var han da?

JOKASTE

Kong Laios var høj, hans hår bar hvide stænk,
men ellers var hans ydre ikke fjernet fra dit.

ØDIPUS

Jeg stakke! Jeg som ikke før har vidst,
at jeg er skæbneramt – forbandet af mig selv.

JOKASTE

Jeg ryster helt af angst ved synet af dig nu.

ØDIPUS

Jeg gruer for, at denne spåmandspræst er synsk,
men ved det først, når du har sagt mig én ting til.

JOKASTE

Så angst jeg er, jeg dog skal svare dig på alt.

ØDIPUS

Drog han alene eller fulgt af mange mænd
på denne rejse, som en konge har for skik?

JOKASTE

Han havde fem i alt som følge! Én af dem
var hans herold, og ellers kun en enkelt vogn.

ØDIPUS

Så er der ingen tvivl. Og ved man, hvem det var,
der bragte dig, Jokaste, dette sorgens bud?

JOKASTE

En enkelt tjener frelste sig og vendte hjem.

ØDIPUS

Så er han muligvis i huset her hos os?

JOKASTE

Nej, ikke mer, for da han vendte hjem og så,
at du og ikke Laios var hersker her,
så greb han straks min hånd og bad mig sende ham
af sted som hyrde på en græsgang med en hjord.
For han holdt ikke synet ud af Theben mer.
Jeg sendte ham så bort, en slave af hans slags
bør nyde større gunst end slaver ellers gør.

ØDIPUS

Kan vi få hentet ham tilbage i en fart?

JOKASTE

Så let som ingenting, men hvorfor vil du det?

ØDIPUS

Jokaste, jeg er bange for, at jeg har sagt
for mange ord, og derfor må jeg se ham nu!

JOKASTE

Giv tid, så kommer han. Er ikke også jeg mon værdig til at vide, hvad der knuger dig?

ØDIPUS

Jo, ingenting skal holdes skjult for dig. Mindst nu, hvor skæbnen banker på min dør. Kun du er værd at tale med, når den vil bøje mig i knæ.

Min fader, Polybos, var af korinthisk byrd, min moder, Merope, var dorer, og jeg selv var en af byens første mænd. Men så en dag, der hændte mig en ting, som nok var undren værd, men ikke harmen, som den vakte i mit sind, for ved et gilde råbte en beruset mand, at jeg slet ikke var min faders ægte søn, og skønt jeg var forbitret, lod jeg denne dag som ingenting, men næste morgen gik jeg hen til far og mor og spurgte dem, om det var sandt. Med vrede hørte de hans tankeløse hån.

Det gjorde mig så glad, og dog alligevel det pinte mig, for rygtet gik fra mund til mund. Og før end nogen vidste af det, drog jeg bort til Delfi, men Apollon gav mig ikke svar på det jeg spurgte om, dog var der andre ting, hans ord forkyndte, fyldt med gru og sorg og nød: At jeg engang min egen moder tog til brud, at vi fik børn, som verden ville væmmes ved, og at jeg også skulle øve fadermord.

Så snart jeg hørte det, begav jeg mig på flugt, forlod mit fædreland Korinth, så sidenhen kun himlens stjerner viste mig, hvor landet lå,

Udsigt fra Delfi mod øst. Midt i billedet skimtes vejen mod Theben, ad hvilken Ødipus drog. Billedet er taget ved solopgang.

det land, der aldrig skulle se oraklets ord ske fyldest ved en skæbnesvanger rædselsdåd.

Og på min vandring kom jeg hen til denne egn, hvor, som du siger, man har fundet kongens lig. Men dig, Jokaste, kan jeg ikke lyve for:

Da jeg var nået frem til denne trekorsvej da kom der en herold, og på en hestevogn jeg så en mand af ydre, som du selv har nævnt. Herolden og den gamle mand lidt hensynsløst foer frem og trængte mig af vejen, hvor jeg gik, og da nu kusken kom og gav mig nogle skub, så slog jeg vredt til ham, men da den gamle mand i vognen ser det, venter han, til jeg når hen forbi hans plads, og rammer så en pigget stav imod mit hoved, men det kom ham dyrt at stå, for jeg fik staven fat og ramte ham så hårdt, at han faldt hovedkulds af vognen og var død, og de blev alle dræbt.

Men tænk, om Laïos og han, den ubekendte, var den samme mand?

Hvor fandtes så en mer ulykkelig end jeg?

Og hvem har himlens guder mon lagt mer for had?

En mand, som ingen fremmed, ingen borger nu må huse i sit hjem, end ikke tale til, som alle viser bort. Og ingen uden jeg med den forbandelse har sagt sin egen dom.

4. Ødipus

Ødipus foran sfinxen. Rødfigurs-vase med indskrift, der viser, at sfinxen har stillet Ødipus den bekendte gåde. Smlgn. s. 6.

Den dødes ægteseng besmitter da den hånd,
der tog hans liv.

Og jeg er så en skændig mand,
en uren kun, så sandt jeg er en landsforvist,
hvem dommen nægter alt: at se sin egen slægt,
at færdes i sit fædreland, med mindre jeg
skal giftes med min mor og slå min far ihjel,
kong Polybos, hvis kød og blod jeg er.
Og ville ikke den, der dømt i min sag
få ret, som mente: det er onde ånders værk.
Å nej, I rene, høje guder, skån mig for
at skulle se den dag, og lad mig vandre bort
til dødens skyggerige, før jeg får at se
så rædselsfuld en skændsel plette mig med skam.

KOR

Å, konge, dine ord har også ængstet os.
Men vent trods alt, til du har hørt, hvad vidnet ved.

ØDIPUS

Men det er også alt, jeg har igen af håb,
kun denne mand, en hyrde, jeg må vente på.

JOKASTE

Og når han så er kommet her, hvad vil du så?

ØDIPUS

Det skal jeg sige dig: Hvis hans og dine ord
så stemmer overens, så er jeg frelst og fri.

JOKASTE

Men hvad har jeg da sagt af vægt i denne sag?

ØDIPUS

Du hævder, han har sagt, at noget røverpak
slog Laïos ihjel, og hvis han holder på,
at der var fler end én, så renses jeg for mord.
For én er altid én og aldrig fler end én.
Men hvis han kun beretter om en enkelt mand,
så er det mig, som mordet strammer knuden om.

JOKASTE

Vær rolig så, jeg har kun sagt hans egne ord,
og disse ord kan han umuligt løbe fra.

Den hele by har hørt dem, ikke bare jeg.

Men hvis hans ord nu ikke falder helt som før,
beviser de dog aldrig, at kong Laïos
blev myrdet, som oraklet lød, for Loksias
forkyndte klart, han skulle dø for sønnehånd.

Men han, den arme dreng, har ingen skyld i mord,
for han har mistet livet selv før Laïos,
så det med spådomskunst, det er jeg færdig med,
hvad enten der så varsles lykke eller ej.

ØDIPUS

Du tænker klogt, men lad os nu alligevel
få fat i denne hyrde. Sørg for, at det sker.

JOKASTE

Det skal jeg gøre straks, men kom, lad os gå ind,
du ved da, at jeg gør nøjagtig, som du vil.

KORET

1. STROFE

Giv mig den lod gennem livet
 selv i al min færd at stå helt ren, i ord
 ja, gerning med, tro mod de strenge lovbud,
 love, som højt over vor Jord
 blev formet og fik liv, skabt af ham alene,
 som bor i Olympens lys.
 Thi mennesket aldrig selv
 dem skabte, aldrig lovene trygt sover i glemsom ro.
 For i dem bor gud.
 Han er stærk og evigung.

1. MODSTROFE

Hybris har selv skabt tyrannen.
 Snart dens hovmodsvæsen mæt sig ser på alt,
 ting uden værd, ja ting, som er til vanheld.
 Stiger den så tinderne nær,
 da styrter den sig ned, dybt i skæbnens afgrund,
 hvor aldrig dens fod står fast.
 Dog borgernes kappestrid
 jeg beder Zeus bevare for os. Byen er skøn kamp værd.
 Og for mig står Zeus
 tro som værn og viser vej.

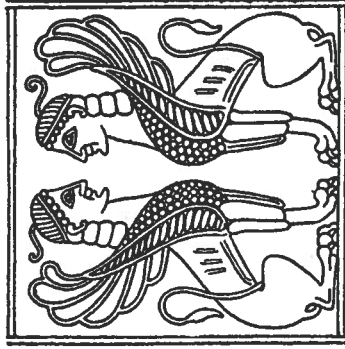
2. STROFE

Hvis en mand er overmodig
 i sin gerning eller ord,
 frækt trodser retfærdigheden,

ringeagter guders hus,
 ondt ham da skal skæbnen ramme.
 Hovmodts brøde straffes hårdt,
 hvis ikke han retfærdig vinding opnår,
 hvis ikke han fra gudløshed
 sig vender bort, fra helligbrødens ondskab.
 Hvem roste så
 stolt sig selv:
 Aldrig guds pil såre mit bryst.
 For hvis den onde handling hædres højt,
 hvem danser så for gud?

2. MODSTROFE

Aldrig mere vil jeg vandre
 fromt til Delfis omfalos,
 end ikke til Abais tempel
 eller til Olympia,
 hvis ikke sig klart bekræfter,
 at sandt er oraklets ord.
 Nej, hersker, hvis det navn er dit i sandhed,
 Alhersker, Zeus, lad dette her
 så aldrig undfly dig som evig guddom.
 De ord, som gjaldt
 Laïos,
 regnes så for ingenting værd,
 og hvem vil dyrke Foibos ydmygt mer?
 Nej, troen slås på flugt.

JOKASTE

I høje embedsmænd, jeg fik i sinde før
at ære vore guders andre i vor by
med offerørg og disse bedekviste her,
for Ødipus er så urolig i sit sind,
bekymrer sig om alt og evner ikke mer
at slutte sindigt fra det gamle til det ny.
Han er til fals for hver en rædselsprofeti.
Og da jeg ingen nytte gør med mine trøsteord,
så ofrer jeg, Lykeios Foibos, nu til dig,
der står vort hus så nær, med from og ydmyg bøn
om du vil frelse os fra denne onde pest,
for vi er alle bange nu, fordi vi ser,
at den, der står for roret, selv er fuld af frygt.

BUDBRINGER

Mon nogen her i denne kreds kan vise mig
en vej, der fører hen til Ødipus' palads,
og allerhelst, hvor jeg kan træffe kongen selv?

KORLEDER

Derhenne ligger det, og han er hjemme nu,
og denne kvinde, hun er moder til hans børn.

BUDBRINGER

Gid hun blandt lykkelige selv må lykke få,
som rigt velsignet dronning her i kongens hus.

JOKASTE

Jeg ønsker også lykke over dig som løn
for dine smukke ord, men sig mig, hvad du vil,
og hvilket bud, du har at bringe til vort hus?

BUDBRINGER

Et glædens budskab, ædle kvinde, til din mand.

JOKASTE

Hvorledes lyder det? Og hvem har sendt dig, ven?

BUDBRINGER

Jeg kommer fra Korinth. Mit budskab uden tvivl
vil fylde dig med glæde – muligvis med sorg.

JOKASTE

Det har en dobbelt virkning, siger du, hvordan?

BUDBRINGER

Jo, folket dér er nu til sinds at vælge ham
til hersker over Istmens land, forlyder det.

JOKASTE

Har gamle Polybos forladt sin kongestol?

BUDBRINGER

Ja, denne verden med. Han ligger i sin grav.
Ja, Polybos er død, så sandt jeg lever selv.

JOKASTE

Slavinde, skynd dig, løb og bring i største hast
din herre bud. I guder, for orakelsvar!

Hvad kom der ud af dem? Og det var denne mand,
som han er flygtet for af angst for fadermord –
han døde for naturens hånd og ikke hans.

ØDIPUS

(ind)

Jokaste, kære hustru, hvad er grunden til,
at jeg nu skulle kaldes bort derhjemme fra?

JOKASTE

Lyt først til denne mand og tænk så siden på,
hvad gudens højtidfulde spådomsord er værd.

ØDIPUS

Men hvem er han, og hvad kan han berette om?

JOKASTE

Han kommer fra Korinth med bud om Polybos.
Din fader lever ikke længer. Han er død –.

ØDIPUS

Jeg ønsker klar besked, men af din egen mund.

BUDBRINGER

Hvis jeg skal sige det, så kort og klart jeg kan,
så hør da disse ord: Kong Polybos er død.

ØDIPUS

For en forræders hånd? Ved sygdom eller hvad?

BUDBRINGER

På livets vægt et gammelt legem tynges ned.

ØDIPUS

Han er velsagtens død af sygdom, ikke sandt?

BUDBRINGER

Ja vist, og af de mange leveår, han fik.

ØDIPUS

Å, kære hustru, hvem vil længer give agt
fra nu af på en pythisk spåmands arneild,
på fugles skingre varselsskrig, som lod mig spå,
at jeg engang blev fadermorder. Han er død!
Han ligger gemt i gravens dyb – og her er jeg,
som aldrig greb et sværd, og kun hvis han er død
af længsel efter mig, kan skylden kaldes min.
Og guddomssvaret uden værd har Polybos
nu taget med til Hades' rige, ord for ord.

JOKASTE

Og er det ikke det, som jeg for lægst har sagt?

ØDIPUS

Det gjorde du, men jeg blev vildledt af min frygt.

JOKASTE

Og nu behøver du så ikke frygte mer.

ØDIPUS

Min moders leje, bør jeg ikke frygte det?

JOKASTE

Hvad nytter det os mennesker at nære frygt?
 For skæbnen selv er blind, og vi kan intet se.
 Nej, livet skal man ikke tage alt for tungt,
 og bryd dig ikke om det bryllup med din mor.
 Jeg tror, at mange mænd i drømme delte seng
 med deres egen mor, og den, som regner det
 for ingen verdens ting, han klarer livet bedst.

ØDIPUS

Ja, det du siger, det kan være rigtigt nok,
 men hun er da i live nu, så vidt jeg ved,
 så jeg har grund til frygt trods dine trøsteord.

JOKASTE

Din faders død har da gjort livet mere lyst.

ØDIPUS

Ja, det er vist, men hun, som lever, gør det mørkt.

BUDBRINGER

Men hvem er denne kvinde, I er bange for?

ØDIPUS

Ak, Mérope, som Polybos var viet til.

BUDBRINGER

Og hvad er det hos hende, som kan ængste dig?

ØDIPUS

Et ondt orakelsvar fra vore guder, ven.

BUDBRINGER

Og må det røbes, eller skal det holdes skjult?

ØDIPUS

Vist ikke! Loksias har sagt, min skæbne var
 engang at skulle giftes med min egen mor
 og bade mine hænder i min faders blod.
 Og derfor drog jeg bort fra hjemmet i Korinth,
 for længe siden, ak! Nu priser jeg mit held,
 skønt lykken vel er den at se forældres blik.

BUDBRINGER

Og det var denne frygt, der drev dig hjemmefra?

ØDIPUS

Men først og fremmest, ven, min frygt for fadermord.

BUDBRINGER

Å, konge! Skulle jeg så ikke fri dig for
 din frygt på stedet her? Jeg kommer jo som ven.

ØDIPUS

Ja, så fortjener du en ærlig løn til tak.

BUDBRINGER

Jeg kom af samme grund, for når du vendte hjem,
 så mente jeg at kunne få din gunst til tak.

ØDIPUS

Men jeg vil aldrig nærme mig mit fædre hjem.

BUDBRINGER

Du aner ikke, hvad du siger, kan jeg se.

ØDIPUS

For himlens skyld, hvad ligger der i dine ord?

BUDBRINGER

Men skyr du virkelig dit hjem af frygt for ord?

ØDIPUS

Apollons ord kan vise sig at være sandt.

BUDBRINGER

Du frygter gennem dem at smudse dig med synd?

ØDIPUS

Ja, det er netop det, jeg altid gruer for.

BUDBRINGER

Men du har sandt at sige ingen grund til frygt.

ØDIPUS

Mon ikke det? Jeg er da barn af disse to.

BUDBRINGER

Nej, Polybos var ikke spor i slægt med dig.

ØDIPUS

Var han da ikke far til mig ved blodets bånd?

BUDBRINGER

Nej ikke mer end jeg, som står på denne plet.

ØDIPUS

Når jeg er søn af ham, så er han da min far.

BUDBRINGER

Nej, han er ikke mere far til dig end jeg.

ØDIPUS

Men hvorfor kaldte han så mig sin egen søn?

BUDBRINGER

Med disse hænder har jeg skænket dig til ham.

ØDIPUS

Og gaven fra en andens hånd var lykke nok?

BUDBRINGER

Ja, lang tids barnløshed slog alle skrupler bort.

ØDIPUS

Du gav mig bort, men købte eller fandt du mig?

BUDBRINGER

Jeg fandt dig på Kithairon nede i en kløft.

ØDIPUS

Og hvorfor drog du om i denne vilde egn?

BUDBRINGER

Jeg havde opsyn med en hjord på dette bjerg.

ØDIPUS

Du måtte flakke om som lønnet hyrde vel?

BUDBRINGER

Som mer end det. Jeg kom som retningsmand for dig.

ØDIPUS

Var jeg tilskadekommet, da du bar mig bort?

BUDBRINGER

Ja, det er let at se på dine ankelled.

ØDIPUS

Å, nej, skal denne gamle skade nævnes nu?

BUDBRINGER

Og båndet gennem dine haser fik jeg løst.

ØDIPUS

En skændig vuggegave gav min skæbne mig.

BUDBRINGER

Og skæbnen gav dig dette navn, du endnu har.

ØDIPUS

Var det min far, min mor, jeg fik min skæbne fra?

BUDBRINGER

Hvad ved jeg. Ham jeg fik dig af, kan svare bedst.

ØDIPUS

En anden gav mig bort? Du fandt mig ikke selv?

BUDBRINGER

En anden hyrde, ja, har givet dig til mig.

ØDIPUS

Og hvem er han? Kan du mon pege hyrden ud?

BUDBRINGER

Han sagde, han var en, som tjente Laios.

ØDIPUS

Den mand, som før var hersker over dette land?

BUDBRINGER

Ja, det var dennes hyrde, jeg fortalte om.

ØDIPUS

Han lever stadigvæk, så jeg kan møde ham?

BUDBRINGER

Det skulle man da tro, I vidste her til lands.

ØDIPUS

Mon der er nogen her af jer i denne kreds,
der kender hyrden, som vi står og taler om?
Har nogen set ham her, på gade eller mark,
så sig kun til. Det haster stærkt i denne sag.

KORLEDER

Jeg mener, det må være ham fra byens mark,
som også du så gerne ville møde før,
men det må da Jokaste vide noget om.

ØDIPUS

Jokaste, tror du denne mand, vi ville se,
og ham, som sendebudet lige talte om --

JOKASTE

Hvad vil du dog med ham? Hvad kommer han dig ved?

Det er det rene snak! Spild ikke tid på det!

ØDIPUS

Når først jeg står med de beviser i min hånd, så må jeg kunne se, hvad slægt jeg stammer fra.

JOKASTE

I guders navn! Hvis du dit eget liv har kært, så hold dog op! Jeg føler mig helt syg af angst.

ØDIPUS

Vær du kun tryk. Hvad så om jeg var slavedødt i tredje led? Blev du mon mindre fin af det?

JOKASTE

Å, følg mit råd og lad det være. Hør min bøn!

ØDIPUS

Det nægter jeg. Jeg må til bunds i denne sag.

JOKASTE

Jeg råder dig af omsorg for dit ve og vel.

ØDIPUS

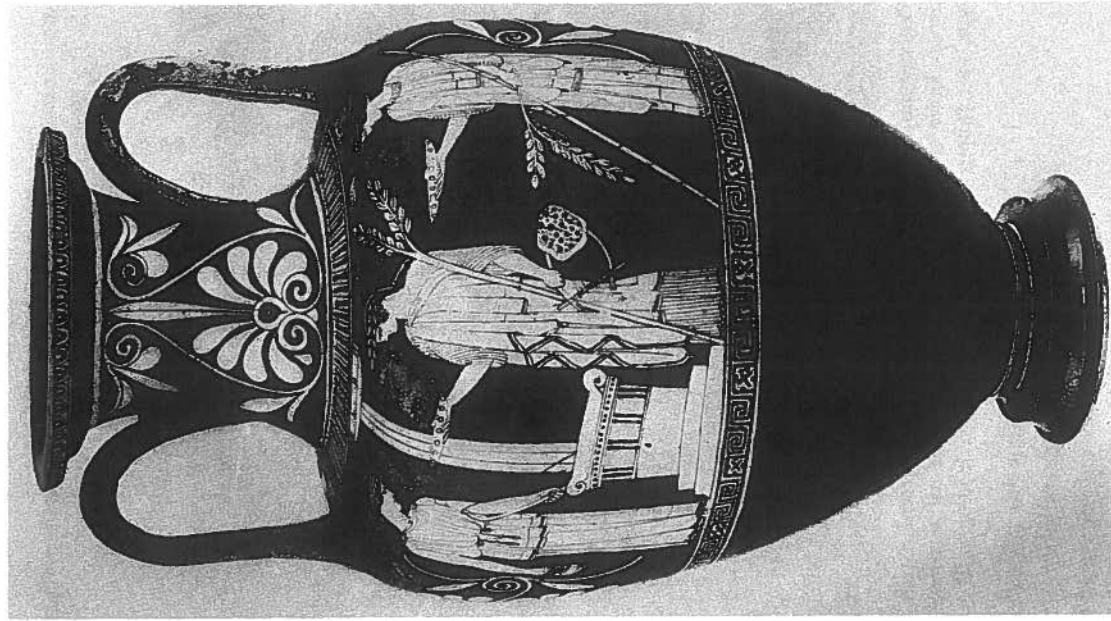
Mit ve og vel har plaget mig tilstrækkeligt.

JOKASTE

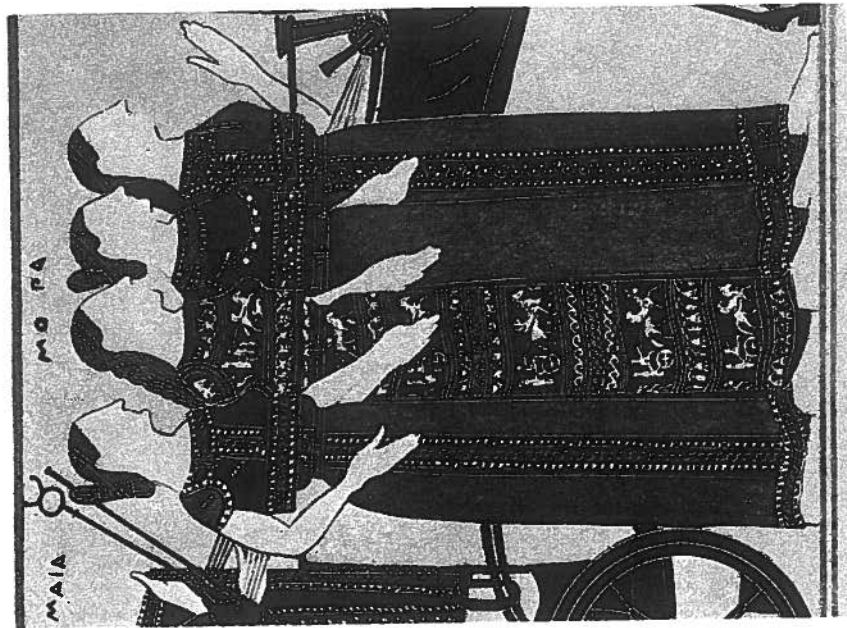
Så gid du aldrig må erfare, hvem du er.

ØDIPUS

Kan en af jer få hyrden til at komme her, og lad så hende glædes ved sin ædle byrd.

Rødfigurs-vase med Artemis, Apollon og (yderst til højre) Leto foran alter. Apollon og Leto holder offerskål og laurbærgrene i hænderne. Smign. v. 3.

Skæbnegudinderne fra sortfigurs-vase (François vassen). Gudindernes kjoler er over skulderen hæftet med en nål af samme type, som Ødipus blinder sig med. Smlgn. v. 1270 og s. III.

Å, stakkel – ja, jeg kan kun bruge dette ord om dig i denne stund – og altid sidenhen.

JOKASTE

KORLEDER

Kong Ødipus! Hvorfor mon fru'en løb sin vej, så tavs, så dybt fortvivlet. Jeg er bange for, at der af denne tavshed kommer større sorg.

ØDIPUS

Lad komme, hvad der vil! Men jeg vil vide alt om slægten, jeg er af, hvor ringe den så er. Hun er jo mere stolt, end kvinder ellers er, og skammer sig vel over mandens ringe byrd, men jeg, som regner mig for søn af Tyche selv, af selve Lykken, jeg skal ikke stå med skam, for hun er mor til mig, så jeg har brødre nok, hver måned året rundt mig så i ny og næ. Jeg er af hendes slægt, og jeg er den, jeg er, og jeg vil vide alt om slægten og mig selv.

KORET

I. STROFE

Hvis jeg kan spå, hvis jeg skuer alt med klarsyn, som jeg tror,

sværger jeg her ved Olympos:

Lyt, Kithairon! Under vor fuldmånes lys

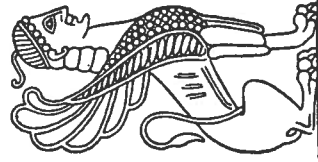
Ødipus mund hylder dig ydmygt ved daggry, høje bjerg,

5. Ødipus

som sin slægtning, amme, ja, mor!
 Dig, Kithairon,
 skal vor lovsang
 hædre som herskerens hjælper.
 Apollon, Jēios! Foibos!
 Fryd dig ved mit ord.

I. MODSTROFE

Hvem af vort bjergs evigunge
 nymfer, min søn, gav dig liv,
 favnet af Pan i en bjergkløft?
 Eller har mon Loksias valgt sig en brud?
 Loksias' blik fryder sig over hver bjergås
 grøn af græs.
 Var det mon Kyllénes guddom?
 Eller Bakchos,
 der som bjergbo
 fik dig med en af de nymfer
 på Helikon, som han ynder
 mest til elskovsleg?

ØDIPUS

Hvis jeg, der aldrig før har mødt ham på min vej,
 må gætte, ja, så tror jeg, det er hyrden her,
 som vi har søgt så længe. Han er højt til års,
 af samme alder vel som manden fra Korinth,
 for resten kender jeg da dem, han følges med,
 for det er mine slaver. Men på dette punkt
 du ved vist mer end jeg, for du har set ham før.

KORLEDER

Vær vis på det! Jeg kender ham. Hos Laios
 han tjente her som hyrde. Han var tro som guld.

ØDIPUS

Nu spørger jeg først dig, som kommer fra Korinth:
 Er det så denne mand?

BUDBRINGER

Ja, det er ham, du ser.

ØDIPUS

Kom hen til mig, du gamle mand, og svar mig på
 mit spørgsmål: Tjente du engang hos Laios?

HYRDEN

Ja, vokset op som slave dér, men ikke købt.

ØDIPUS

Hvad foretog du dig? Hvad stilling havde du?

HYRDEN

Jeg måtte vogte kvæg det meste af min tid.

ØDIPUS

Og sig mig så: Hvor holdt du for det meste til?

HYRDEN

Som oftest på Kithairon eller deromkring.

ØDIPUS

Og mindes du så denne mand fra egnen der?

HYRDEN

Hvad ville han, og hvem er det, du taler om?

ØDIPUS

Om manden dér – og har du vekslet ord med ham?

HYRDEN

Da ikke det jeg mindes sådan lige nu.

BUDBRINGER

Å, det er ikke sært, men jeg skal meget nemt få hans erindring vakt, for jeg er sikker på, han husker, da vi drog med vore hjorder rundt i egnen om Kithairon, han med to og jeg med én, som nabo til hinanden dér på tredje år, hvert halve år fra forår til den sene høst. Ved vintertid drev jeg så flokken i sin fold, men han drev kvæget hjem i stald hos Laios. Er det, som jeg fortæller, rigtigt eller ej?

HYRDEN

Jo, det er rigtigt nok og længe siden nu.

BUDBRINGER

Men sig mig, mindes du en dreng, jeg fik af dig og skulle sørge for, som om han var min egen søn?

HYRDEN

Men hvad skal dette spørgsmål være godt for nu?

BUDBRINGER

Jo, kære ven, for han er netop denne mand.

HYRDEN

Så gid du måtte dø! Du har at holde mund!

ØDIPUS

Vær ikke grov i mælet mod en mand som ham, for dine egne ord bør dadles mer end hans.

HYRDEN

Men herre, sig mig dog, hvad fejl har jeg da gjort?

ØDIPUS

Du tav om denne dreng, han ville tale om.

HYRDEN

Han kender ikke spor til det, han vrøvler kun.

ØDIPUS

(*truende*)

Men hvad du ikke vil, det skal du tvinges til.

HYRDEN

For Himlens skyld, vær nådig, skån mig gamle mand!

ØDIPUS

Så tag og bind hans hænder om bag ryggen straks.

HYRDEN

Jeg er en stakkels mand, hvad skal jeg svare på.

ØDIPUS

Om du har givet ham den dreng, han spurgte om.

HYRDEN

Det har jeg. Var jeg bare død den samme dag!

ØDIPUS

Du skal få lov at dø, hvis dine ord er løgn.

HYRDEN

Det vil jeg komme til, hvad så jeg siger her.

ØDIPUS

Jeg synes rent ud sagt, han holder os for nar.

HYRDEN

Nej, ikke spor, jeg har jo sagt, jeg gjorde det.

ØDIPUS

Var denne søn din egen, eller andres barn.

HYRDEN

Nej, ikke min. Jeg fik ham fra en anden mand.

ØDIPUS

Hvad hed den borger så? Og hvor er mandens hus?

HYRDEN

Ved himlens guder! Spørg mig ikke ud om mer.

ØDIPUS

Du er fortabt, hvis jeg skal spørge én gang til.

HYRDEN

Ja så – han kom til verden her hos Laios.

ØDIPUS

Og født som slave eller barn af kongens slægt?

HYRDEN

Så må jeg sige det, som er så rædselsfuldt.

ØDIPUS

Og jeg må høre det. Jeg både må og skal!

HYRDEN

Han kaldtes kongens søn. Din hustru er vel den, der kender mest til sagens rette sammenhæng.

ØDIPUS

Og hun gav ham til dig?

HYRDEN

Ja, herre, det er sandt.

ØDIPUS

Og hvad var hendes plan?

HYRDEN

Jeg skulle dræbe ham.

ØDIPUS

Hvad drev en mor til det?

HYRDEN

Et ondt orakelsvar.

ØDIPUS

Det lød?

HYRDEN

Han skulle slå sin egen far ihjel.

ØDIPUS

Og hvorfor gav du ham så bort til manden dér?

HYRDEN

Af ren medlidenhed. Jeg mente jo, han tog ham med sig til det land, som han var kommet fra. Han frelste ham, men ikke fra den største kval, og er du ham, så er du født til undergang.

ØDIPUS

Å, ve mig. Alt var sandt. Jeg ser det klart. Å, sol, så lad mig se dit lys for sidste gang. Jeg fødtes først i skyld, jeg fik en brud i skam, jeg dræbte selv i skændsel ham, som var min far.

KORSANG

1. STROFE

I menneskeslægter, ak,
hvad værd tror I, at livet har?

Jert liv regner jeg for tomt.
Hvem nævner mig mon en mand,
hvis liv rakte ham lykken selv,
fri for skuffende selvbedrag
skabt for siden at dø brat?
Med din skæbne for øje nu,
ja, din, stakkels kong Ødipus,
intet menneskes liv jeg mer
dog lykkeligt priser.

1. MODSTROFE

Hvem andre end han, o Zeus,
har vel sigtet mod større mål?
Hvem vandt lykken så fuldt ud?
Hans svar blev til undergang
for Sfinx selv med krumme klør,
varselsangersken. Selv han stod
rejst som tårnet i rank trods.
Dig har kongen jeg siden kaldt.
Som du ingen var hædret før
mellem herskerne her i vort
ærværdige Theben.

2. STROFE

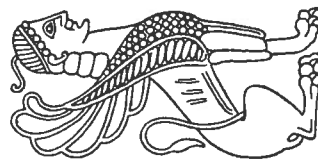
Hvor findes vel større stakkel her end du,
så hårdt ramt, som du er nu af sorg og kval
ved livets onde vekselspil?
Ak, ven, vidtberømt Ødipus!
Du som så din brud

åbne favnen for
både søn og mand.

Sig mig, hvordan har skødets plovfure
mon kunnet bære dig, grufulde plov,
tavs og stum så længe?

2. MODSTROFE

Men tiden selv skuer alt og fandt dig frem.
Dens dom faldt, og den har ramt dit ægteskab,
hvor far og søn var samme mand.
Ve dig, ve dig, søn af Laïos!
Gid jeg, gid jeg dog
aldrig havde hørt,
eller set dig, ven.
Nu må jeg jamre ... højt min dødsklage
må lyde over dig, skønt du engang
gav os fred og frelse.

Ekxodos

TJENER

I mænd, som alle her i landet agter højt,
I kommer til at se og høre onde ting,
får sorg at bære på, hvis I som landets børn
har hjerte for den slægt, som hedder Labdakos.
For hverken Istros eller Fasis, vil jeg tro,
kan skylle kongehuset rent for al den synd
som holdes skjult, men snart skal frem for dagens lys,
og som blev gjort med vilje, uden mindste tvang.
De sorger nager mest, som man har skabt sig selv.

KORLEDER

Men vi har allerede hørt så onde ting,
at det er rædsel nok. Hvor kan der være fler?

TJENER

Det bud, jeg har at bringe jer, er såre kort:
Jokaste, landets dronning, lever ikke mer.

KORLEDER

Å, stakkels kvinde! Men hvorledes er hun død?

TJENER

For egen hånd! Og det, som lige nu er håndt,
blev I forskånet for. Det værste er vel nok
at se det selv! I nøjes med at høre alt,
som jeg kan huske det, om hendes dybe kval.
Da hun fortvivlet havde nået kongens hal,
så løb hun straks til sit gemak, hvor sengen stod,
og sønderrev sit hår imens hun løb af sted.

Da hun var kommet ind, så slog hun døren i, og skreg på Laios, skønt han er død for længst. Hun tænkte vel på deres søn, som dræbte ham, så hun, hans enke, sidenhen som moder fik det gyseligste afkom med hans egen søn. Kun jammer lød fra lejet, hvor hun havde født et dobbeltfoster: Mand med mand, og søn med søn. Hvorledes hun er død, det ved jeg intet om, for Ødipus foer ind med vilde rædselsskrik, så ingen af os så Jokastes endeligt. Vi så ham løbe om, forvirret rundt omkring, og styrtede hen mod os. Han råbte om et sværd, om hvor hans hustru var, en hustru uden mand, et dobbelt moderskød for ham og for hans børn. Og i hans vanvid giver en dæmon ham et vink, for ingen af os mænd i hallen gav ham hjælp. Med hyl, som drevet frem af en usynlig hånd, han springer lige løs på dørens dobbeltføj og sprænger begge døre op og styrter ind i rummet, hvor vi så vor dronning hænge kvalt og dingle hid og did med løkken om sin hals. Ved dette syn der lød et brøl fra kongens mund. Han løser løkken op, og da nu liget lå på gulvet dér, fik vi et grufuldt syn at se: Med raske ryk han rev de gyldne nåle op, der sad som smykker for at lukke hendes dragt, og borer begge sine øjne ud med dem, imens han råbte, at de aldrig skulle se de onde ting, han havde lidt og selv forvoldt, og kun i evigt mørke skulle møde dem,

de aldrig burde set, og dem, de gerne så. Med disse klageråb han vendte gang på gang de røde øjenlåg og stak så nålen ind. Af øjeblikkets blod blev skægget farvet rødt, men ikke kun af nogle dråber, nej, det drev i stride strømme ned som fra en uvejrssky. Og den elendighed kom ikke kun fra én, for mand og kvinde bærer skylden begge to. Hvad lykken gav i arv fra fordums tid til nu, det var i sandhed lykke! Ak, men se! I dag al nød og jammer, død og skam og skændsel, alt hvad nævnes kan af ondt, forener sig hos dem.

KORLEDER

Men finder staklen hverken hvile eller ro?

TJENER

Han råber kun, at man skal lukke porten op, så folk kan se en søn, der tog sin faders liv, som var sin moders – nej, jeg gruer for det ord – at han har landsforvist sig selv og aldrig mer skal ramme dette hus med ondt som ramte ham.

Imidlertid så trænger han til trøst og hjælp, til en, som støtter ham, hans sorg er alt for tung. Det vil du få at se, for nu går porten op og viser dig et syn, som går til marv og ben, og dog må gribe dig til bunden af din sjæl.

KORET

Klagesang

Å, mennesker, ser I hans rædsel og kval,
den grufulde skæbne, det værste af alt,
jeg har set. Stakkel, har vanviddets rasen
nu omsider dig ramt? Drev en dæmon sit spil?
Sprang den mon løs på dit håbløse liv,
så du selv blev dens bytte?
Jeg må ynke dig, stakkel, for synet af dig
har med rædsel mig fyldt. Skønt der er talrige ting,
mer jeg vil vide, og mer jeg vil spørge dig om,
gør du med gysen min mund stum.

ØDIPUS

Ak! Ak! jeg elendige stakkel må bort.
Mon der findes et land,
hvor jeg stakkel kan bo?
Hvor er der rum for min klagende røst?
Å skæbne, hvor er afgrundens dyb?

KORLEDER

Et sted, hvis rædsler ingen før har hørt og set.

1. STROFE

ØDIPUS

Du nattemulm,
hvor tungt, sort af sorg, din gru bruser frem,
hvor ubetvingeligt på stormvingerne.
Ve mig!

Ja, ve mig tusindfold, thi disse pigges brod
og smertefulde minder borer i mit bryst

KORLEDER

Hvem undrer det, at du, som dobbelt smerte led,
må føle sorgens byrde nu med dobbelt vægt.

1. MODSTROFE

ØDIPUS

Din trofasthed
er stor, gode ven, som tro holder ud
og ikke ræddes for et blindt menneske.
Ak! Ak!

Og du er ikke skjult for mig, skønt jeg er blind,
jeg kender dig så let på selve stemmens klang.

KORLEDER

Hvor grufuldt selv at stikke sine øjne ud!
Hvor kunne du dog det? Var det en dæmons værk?

2. STROFE

ØDIPUS

Fra Foibos Apollon selv stammer alt,
thi han, venner, lod det ske,
men mig det var,
der stak dem ud
med egen hånd! Ve mig!
Hvad skal jeg med et syn,
når intet skønt jeg får at se i livet mer?

KOR

Klogt taler du, hvert ord er sandt.

ØDIPUS

Har jeg så brug mer for syn?

Hvad skal jeg med kærlighed?

Og hvad skal jeg så lytte til med stille fryd?

Venner, jeg beder jer, før mig nu hurtigt bort!

Langt bort,

venner, kom,

jeg er jo kun en pest,

kun en forbandet mand,

gudernes bitre had

hævner sig mest på mig.

KOR

Du stakkel, ramt af skæbnen og dit eget sind.

Jeg ønsker kun, jeg aldrig havde hørt dit navn.

2. MODSTROFE

ØDIPUS

Ja, død over ham, hvis hånd hjælpsomt brød

min fodlænkes brod i bjergkløftens dyb

og frelste mig.

For denne dåd

han ingen tak skal få,

for hvis jeg da var død,

var jeg så skabt til sorg for venner, for mig selv?

KOR

Dit ønske, ven, er også mit.

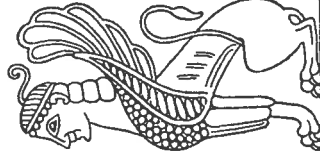
ØDIPUS

For fadermord, blodskamsbørn,
født af den, som fødte mig,
jeg uden skyld da kunne stå i folkets dom.
Guder mig sveg som søn født af en mor i skam.

Jeg selv,
mine børn
blev til i samme skød.
Findes der nogen kval
større endnu end den,
ramte den Ødipus.

KOR

Hvor ved jeg fra, om du har tænkt og handlet klogt?
For dig det bedre var at være død end blind.

ØDIPUS

At ikke disse ting er sket på bedste vis,
du godt kan tie med og spar kun dine råd.
Jeg ved jo ikke noget om, med hvilket blik

jeg skulle se min fader dér i Hades' dyb,
min stakkels moder allermindst. Mod disse to
har jeg gjort værre ting, end galgen straffer for.

Og tror du da, at jeg kan ønske mig at se
de kære børn, der kom til verden – født sådan?
Nej aldrig nogen sinde vil jeg se dem mer,
og heller ikke Theben med sin høje mur,
de stolte gudestøtter, dem jeg stakkel, jeg
der fødtes til et æreshverv i Thebens stad,
har mig berøvet synet af, da selv jeg bød
mit folk at jage den ugudelige bort,
som guder slog med pest – og Laios gav liv!
Når jeg erklærer mig for skændslens ophavsmand,
kan jeg så møde byens mænd med åbent blik?
Nej, sidst af alt. Og hvis jeg kunne standse det,
der former lyden i mit øre, blev det gjort,
så lyd blev lukket ude fra min usle krop.
For gerne stod jeg her som både blind og døv.
Hvor skønt, når sorgens minder dvæler udenfor!

Kithairon! Sig hvorfor du tog mig til dit bryst
og ikke straks tog livet af det barn, du fik?
Så var det aldrig kommet frem, hvis søn jeg var.
Å, Polybos' Korinth! Du gamle kongeborg,
som jeg har kaldt mit fædre hjem. Af ydre skønt,
og dog ulykkeligt befængt med bullenskab.
Å, trekorsvej, å fjerne dal, å egeskov,
du hulvejsdyb med dine vejes smalle spor –
af mine egne hænder drak I dette blod,
min faders og mit eget. Mon I husker mer,

at I var vidner til min ryggesløse død
og den, jeg gjorde her: med bryllupsfest og brud!
Hun gav mig liv, og da hun havde skænket det,
så gav hun samme sæd til jorden, så den bar
en vækst af fædre, brødre, sønner, alle født
af samme skød, og mødre, døtre, brude, alt
hvad mennesker kan nævne os af skændsel her –
skønt det er brøde nok at sige brødens navn.

Men vil I ikke nok, så hurtig som I kan,
få skjult mig udenlands, få dræbt mig, kastet mig
i havets dyb, så ingen af jer ser mig mer?

Å, kom dog uden frygt og grib mig stakkels mand,
å, hør min bøn, vær ikke bange, denne lod,
der tvinger mig, må jeg alene bære på.

KORLEDER

Nu kommer Kreon her i rette øjeblik,
så han kan råde dig og handle til dit tarv,
for han er Thebens enehersker efter dig.

ØDIPUS

Å, nej, hvorledes skal jeg forme mine ord,
og tør jeg håbe på, at han vil tro mig nu,
så falsk jeg viste mig i alting før mod ham?

KREON

Jeg kommer ikke, Ødipus, og spotter dig,
og heller ikke for at dadle dig for fejl.
Men I, som ikke lader til at føle skam

for mennesker, I burde vise Helios,
hvis ild fortærer alt, mer ærefygt end den
at vise ham en pestrømt, utilhyllt mand,
som hellig regn, og sol, ja, jorden selv må sky.
Så bring ham ind i huset her, men skynd jer lidt,
det sømmer sig dog kun for mandens egen slægt
at se og høre om de slag, der ramte den.

ØDIPUS

I guders navn, du fjerner al min skjulte frygt,
når du, den værste fjende, er en ædel mand.
Den bøn, jeg har, er dig til ære, ikke mig.

KREON

Hvad er det da, du trygler mig så bønligt om?

ØDIPUS

At jages ud af landet snarest til et sted,
hvor ingen dødelig vil kunne kende mig.

KREON

Ja, det var også sket for længst, hvis ikke først
jeg havde spurgt, hvad gudens eget ønske var.

ØDIPUS

Men gudens ord har da til fulde gjort det klart,
at jeg, en skændig fadermorder, skulle dø.

KREON

Således lød hans ord, men vi er stedt i nød,
så det er bedst at være sikker i sin sag.

ØDIPUS

Vil I forhøre om en ussel mand som mig?

KREON

Selv du vil stole denne gang på gudens ord.

ØDIPUS

Men også nu på dit, og jeg vil bede dig
forunde den, der ligger lig i huset dér,
en grav, en sidste ære mod din egen slægt.

Men du må aldrig stille krav for min skyld om,
at Thebens stad skal huse mig som borger mer.
Lad klipper skjule mig og helst Kithairons bjerg,
som kaldes mit, og hvor min egen far og mor
i deres levetid beredte mig en grav.

Og dér vil jeg nu dø, som de har ønsket det.

For dette ved jeg med bestemthed: Ingen sot
og ingen ren tilfældighed skal dræbe mig,
jeg blev kun skånet for en grusom skæbnes skyld.
Så lad da skæbnen gå mod sit bestemte mål.

Men mine sønner skal du ikke tænke på,
for de er mænd, så de behøver ikke stå
og lide mangel, hvor de så end kommer hen.

Men mine stakkels døtre savner begge hjælp.
Ved middagsbordet sad de altid nær ved mig,
og ligegyldigt, hvad det var, jeg spiste selv,
så delte jeg det troligt ud imellem dem.

Sørg godt for disse to og und mig nu til sidst
at røre ved dem med min hånd og græde ud.

Å, hent dem!

Å, ædle ven, så snart min hånd berører dem,
så kender jeg dem jo, som da jeg kunne se.

Å, nej dog!

I guder, ak jeg hører mine kære børn,
de græder højt. Har Kreon vist medlidenhed
og sendt de børn til mig, som jeg har elsket højt?
Er det sandt?

KREON

Jo det er mig, som lod dem hente af et bud.
Jeg har så ofte set, hvor glad du var for dem.

ØDIPUS

Velsignet være du, som sendte dem til mig.
Som tak jeg ønsker dig en bedre lod end min.
Å, kære børn, hvor er I? Kom nu hen til mig!
Mod jer jeg rækker disse broderhænder frem,
og de har gjort jer faders før så klare blik
til disse mørke øjne uden mindste lys.
Å, børn, jeg hverken vidste eller kunne se,
at både I og jeg fik liv af samme skød.
Med blinde øjne må jeg nu begræde jer
ved tanken om den bitre skæbne, I vil få,
når først I kommer ud og lever mellem folk;
for når I så er med til borgermøder her,
til festlig sammenkomst, går I forgrædte hjem,
for I vil miste lysten til at være med.
Når I nu vokser op og så vil gifte jer,
hvor mener I så, børn, I finder jer en mand,

der rolig lukker øret til for hån og spot,
som ikke bare rammer jer, men jeres børn?
Hvad ondt skal I forskånes for, når jeres far
har dræbt sin egen far og ægtet samme mor,
som fødte ham engang, og sidenhen har han
med den, der fødte ham, bragt jer til verden, børn.
Og det får I at høre! Hvem får lyst at fri?
Ak, ingen, kære børn, for I skal åbenbart
få lov at visne hen foruden mand og børn.

Menoikeus' søn! Du får som slægtens sidste mand
en faderpligt mod disse to, for de er snart
forældreløse børn, og svigter du din slægt,
så må de tigge, leve uden ægteemand
i usle kår på grund af min elendighed.
Vis dem medlidenhed for deres ungdoms skyld.
Hvad var de uden dig, hvis ikke du var til?
Så ræk mig da din hånd som løfte, ædle ven!
Og mine kære børn! Hvis I var store nok,
så fik I gode råd. Men husk at bede om,
at I må leve vel, hvor så I kommer hen,
og få en bedre lykke her end jeres far.

KREON

Suk og gråd så ikke længer, følg nu med mig
indenfor.

ØDIPUS

Hårdt det er, men jeg må lyde.

KREON

Ingenting kan vare ved.

ØDIPUS

Ved du så, hvad krav jeg stiller?

KREON

Først, når det er sagt og hørt.

ØDIPUS

Det: at jeg vil landsforvises.

KREON

Det må guden råde for.

ØDIPUS

Jeg er den, som guden hader.

KREON

Derfor sker din vilje snart.

ØDIPUS

Er det sandt?

KREON

Ja, plejer jeg at sige ting, jeg ikke tror?

ØDIPUS

Send mig bort, men med det samme.

KREON

Kom så med, men uden børn.

ØDIPUS

Skil dem ikke fra mig, Kreon.

KREON

Skal din vilje ske i alt?

Hvad din vilje før forvoldte, blev dog aldrig til dit vel.

(Kreon og Ødipus ind i paladset)

KOR

Se så her, I mænd fra Theben: Denne mand var

Ødipus,

ham, der løste sfinxens gåde, ham, der var en mægtig
mand.

Hvem har ikke set hans lykke? Hvem har ikke

ønsket den?

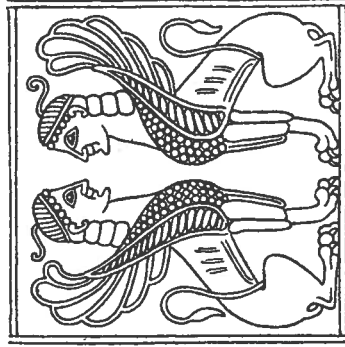
Å, men hvilke uvejrsstorme har han ikke kæmpet mod!

Derfor, når vort blik vi vender frem mod livets

sidste dag,

skal vi vogte os og aldrig prise nogen lykkelig,

før hans liv er endt med døden uden lidelser og sorg.

fungere som gudens præst. Til tak herfor blev han efter sin død, kort før Athens nederlag i den peloponnesiske krig, erklæret for hero og dyrket officielt. Man forstår, at et sådant menneskeliv af oldtidens mennesker måtte opfattes som en guddommelig gave, lige værdigt og lykkeligt i sit forløb som i sin afslutning. Aristofanes omtaler da også Sofokles i en komedie som den, der lever

„så lykkelig i Hades nu, som før hos os.“

Efter græsk skik var de dramatiske fester en konkurrence. Tre digtere deltog hver med tre skuespil (en såkaldt trilogi) og et afsluttende, revyagtigt satyrspil. Den sejrende digter tilkendtes en pris. Forfatterne kunne selv optræde i deres stykker; vi ved, at Sofokles optrådte som Nausikaa i skuespillet af samme navn. Sin første sejr vandt han år 468. Af hans 124 stykker vandt 24 førsteprisen. Det er betegnende, at kun fem af Euripides' 79 skuespil indbragte ham førsteprisen.

Sofokles har haft en klar fornemmelse af sin egen stilning i den græske dramatik. Han skal have omtalt Aischylos' stil som *inspireret* i modsætning til sin egen, og i sine egne skuespil skelnede han mellem en pathetisk ungdomsstil og en mere moden, hvor replikkerne passer bedre til rollerne. Aristoteles tillægger ham ytringen, at han selv skildrede menneskene, som de burde være, men at Euripides skildrede dem, som de var.

Om Sofokles' interesse for den teoretiske side af den dramatiske kunst vidner en (ikke overleveret) afhandling af ham om korets opgave i tragedien. I sine skuespil udvidede han koret fra 12 til 15 medlemmer og skue-

SOFOKLES

Slaget ved Salamis! – Det lyder næsten som titlen på en græsk tragedie. Den dramatiske kamp endte med atheniensernes sejr over perserne i året 480 f. Kr. og bruges ofte til datering af de tre store tragikere, Aischylos, Sofokles og Euripides; den første var med i selve slaget, den anden fik som sekstenårig yngling den ære at anføre de unge mænds kor ved sejr festen og den tredje blev efter sigende født samme dag, som slaget stod.

Ifølge traditionen er Sofokles født i Kolonos, en lille by nær Athen, antagelig i året 496. Han tilhørte en velhavende familie og de antikke kilder omtaler ham som en mand, der havde lykken med sig, både i sit liv og i sin kunst, fejret af høj og lav i samtiden. For den følgende generation stod hans aristokratisk-borgerlige livsholdning som et ideal. Han skildres som sympatisk, harmonisk og åndfuld, i lige grad digterisk og musikalsk begavet, det typisk musiske menneske, hvem glansen fra fædrelandets lykkeligere dage syntes at følge.

Som naturligt for en attisk borger tog han også del i det politiske liv og fungerede to gange som general (strateg). Gennem et langt liv – han døde først 406 – har han således deltaget i Athens politiske og kulturelle liv. Også en ikke-attisk forfatter som Herodot har han stået i vennskabsforhold til. Sin religiøse interesse viste Sofokles ved at modtage en kult for lægeguden Asklepios i sit hus og

spillernes fra 2 til 3. Efter overleveringen blev malede kulisser indført i Sofokles' levetid. Det ser ud til, at Sofokles har lagt vægt på skuespillernes fremtræden og den enkelte rolles karakter, og skønt han udvidede koret har han givet det en mere tilbagetrukket stilling til fordel for dialogens dramatiske muligheder. Det er måske samme tendens der gør sig gældende i Sofokles' opgivelse af et fælles mytestof som grundlag for alle tre tragedier. Sofokles synes at have forbeholdt sig ret til at behandle forskellige myter i hver af de tre dramaer. En fuldstændig trilogi af Sofokles er imidlertid ikke bevaret; i de tre store tragedier, Kong Ødipus, Antigone og Ødipus i Kolonos har han hentet stoffet fra den ulykkelige Labdakideslægt i Theben, men de tre stykker opførtes på forskellige tidspunkter.

Det sprog, Sofokles lader sine personer tale, er attisk dagligtale, afstemt efter personernes rang og stand, i de lyriske partier med en lidt ældre sprogtone, i dialogens dramatiske højdepunkter af en ædel kraft, som dog udspringer af det levende sprog. I sine korsange undgår han det dunkle i den sproglige formulering, men ynder (som grækerne i det hele taget) en vis ordleg. De bedste korsange hos Sofokles er af en simpel, betagende skønhed i stilen og af en dybsindighed i tanken, der nok skyer det direkte udtryk for følelsen, men ikke undertrykker dens storhed.

Til stilen svarer personernes liv i det sofokleiske drama. Sofokles' mennesker analyserer ikke deres indre. De dvæler ikke i deres følelser, men brænder nådeløst op i dem. Sofokles rækker ikke som Euripides sine tilskuere

en medfølelsende hånd. Man sammenligne til eksempel Sofokles' skildring af Ødipus, da han forlader scenen, med den tilsvarende skildring i Euripides' „Fønikerinderne“, hvor Ødipus i tankerne vender sig til sin afdøde hustru, Jokaste, og mindes, hvor kærlig hun var, og hvor opofrende hun ville have delt hans ensomhed nu. Hos Sofokles går Ødipus bort efter blot at have ladet sin hånd berøre sine børn en enkelt gang. Euripides synes, det er synd for menneskene, og bliver sentimental, hvor Sofokles er konstaterende, nærmest nøgtern.

Spørgsmålet om mennesket bag digteren er egentlig fremmed for antikken. Man vurderede digteren efter hans værk og var i mindre grad interesseret i hans person. Dette gælder i udpræget grad for Sofokles. Hvad vi vil vide om ham, må vi hente i hans værk.

Aristoteles siger, at historien behandler det specielle, dramaet det universelle. Denne sætning kunne i og for sig være formuleret på grundlag af Sofokles' tragedier, thi i dem udspringer det tragiske af en almengyldig lov, ja næsten en naturlov. Helt anderledes forholder Euripides sig til sit emne. Han fordyber sig i den enkelte menneskeskæbne (Medea f. eks.) og kræver, at tilhørerne engagerer sig og tager parti for et medmenneske. Der er for os ingen tvivl om, hvem der er den mest „moderne“ når talen gælder Sofokles og Euripides. Sofokles interesserer sig ikke for følelsernes vildveje, men for de evige love, for hvis overskridelse der bødes med død og undergang. Hvad den sofokleiske tragedie derfor giver, er en viden om noget urokkeligt bag vort liv. Denne viden bærer vort liv, uden den kan liv og lykke mistes,

og dog træder den ikke frem i dramaets enkelte begivenheder, men kun i hele dramaets forløb. Bag den tragiske handling aftegner denne viden sig som et mønster, som de græske tilskuere har bifaldet, fordi de kender det igen som deres eget. Uden at vi forstår dette mønster, forstår vi heller ikke en sofokleisk tragedie. Det fundamentale i den er ikke de menneskelige lidenskaber, men dette, om mennesket vil bøje sig for gudernes vilje. Man kan sige, at Sofokles' kunst er et stykke overtalelseskunst, en appel til vor fornuft. Til tider kan denne appel falde lovlig „principiel“ ud og efterlade et moment af usikkerhed hos tilskuerne, selv om dette har gjort sig mindre gældende hos de græske teatergængere. Sofokles synes selv at være sig denne fare bevidst og gør i tvivlstilfælde omhyggeligt rede for sin anskuelse, ofte ved at lade selve koret komme til orde og forklare, hvad meningen er. Koret kan undertiden ligefrem have en pædagogisk rolle og i tydelige ord drage konsekvensen af den tragiske konflikt (f. eks. Kong Ødipus v. 1524-30). Disse steder tør man vel betragte som et vidnesbyrd om Sofokles' egen filosofi, og som et eksempel på hans eget livssyn kan anføres det smukke sted fra Ødipus i Kolonos, hvor den landflygtige Ødipus hilser Athens konge, Theseus:

Min kære Theseus, guder kun kan få den lod
at være evig ung og aldrig skulle dø,
alt andet knuser tiden, altings overmand,
vor muldjord mister kraft, vort legem sygner hen,
og troskab dør, så troløshed får lov at gro,
og aldrig enighedens ånd til stadighed

imellem venner eller byer råder trygt.

Thi nogle finder snart, og andre finder sent
den søde vin for bedsk, men siden atter sød.

(v. 607-615)

SAGNET

Byen Theben grundlagdes ifølge sagnet af kong Kadmos, og det gik til på en forunderlig måde: Zeus havde røvet hans søster, Europa, og Kadmos fik det hvert at søge efter hende. Han søgte længe, men forgæves. Da henvendte han sig til oraklet i Delfi, og guden sagde til ham, at han skulle indstille sin eftersøgninger og i stedet for følge efter den første ko, han så, og anlægge en by dér, hvor den lagde sig ned. Således grundlagdes Theben.

Da Kadmos ville ofre koen til Athene, sendte han nogle af sine mænd af sted for at hente vand ved Ares' kilde, men den bevogtedes af en drage som slugte dem, og Kadmos hævnedes derefter sine mænd ved at fælde dragen. Det fortørnede Ares og guden lod en forbandelse ramme kongehuset i Theben. Den ene forbandelse drog den anden med sig, og den, der blev hårdest ramt, var kong Ødipus, som var søn af Laios og Jokaste.

Da Laios og Jokaste havde været gift i mange år uden at få børn, spurgte Laios Apollon gennem det delviske orakel, om det ikke skulle forundes ham at få en søn. Apollon advarede ham og sagde, at hvis han fik en søn, ville sønnen dræbe sin fader og tage sin moder til ægte.

Skabnen ville imidlertid, at Laios og Jokaste fik en

søn. Laïos turde ikke beholde ham og besluttede, at drengen skulle ryddes af vejen, men da han ikke kunne få sig selv til at dræbe ham, befalede han en hyrde at ud-sætte barnet på bjerget Kithairon. Hyrden nænnede ikke at overlade drengen til sin frygtelige skæbne og gav ham til en anden hyrde, som tjente hos kong Polybos i Korinth. Den korinthiske hyrde bragte drengen op på slot-tet, hvor kongen og hans dronning, Mérope, der var barnløs, blev enige om, at de ville tage drengen til sig som deres egen søn. De gav ham navnet Ødipus, som betyder „den hovne fod“, for kong Laïos havde ladet hans fodknogler gennembore, da han skulle udsættes, for derigennem at hindre at tilfældige vejfarende skulle fatte medlidenhed med drengen og tage ham til sig.

Ødipus voksede op som kongens søn og alt tegnede lyst for ham, men en dag drillede en beruset mand un-der et gæstebud ham med, at han var et hittebarn. Dette tog Ødipus sig meget nær, og mistanken om, at Polybos og Mérope ikke var hans rigtige forældre nagede ham. En skønne dag besluttede han sig til at opsøge oraklet i Delfi for at få sandheden at vide. Oraklet svarede ham imidlertid ikke på, hvem der var hans virkelige forældre, men spåede, at han ville dræbe sin fader og ægte sin mo-der. Ødipus vovede derfor ikke at vende tilbage til Ko-rinth af frygt for den skæbne der formentlig ventede ham dér. I stedet for drog han i retning af Bøotien.

*

På samme tid rejste også kong Laïos af Theben af sted til Delfi, hvor han ville opsøge oraklet, for han levede

i evig angst for, at det spådomssvar, han i sin tid havde fået, på en eller anden måde alligevel skulle gå i opfyl-delse, og nu ville han vide, hvad der var blevet af den søn, han havde sat ud i bjergene.

Da Laïos nåede korsvejen, der krydser vejen fra The-ben til Delfi, stødte han på en enlig vandringsmand, som ikke ville vige til side for den kongelige vogn, og det kom til et hidsigt håndgemæng, som også Laïos tog del i. Kongen blev dræbt tillige med sit følge; kun en enkelt frelste sig ved flugt. Således gik den første del af spå-dommen i opfyldelse.

*

Ødipus fortsatte sin vandring og nåede omsider frem til Theben. Her herskede der stor nød og rådvildhed. En sfinx hjemsøgte thebanernes land. Den havde slået sig ned på en klippe uden for byen, og hver eneste vej-farende blev standset af den og fik en gåde forelagt, og kunne han ikke løse den, blev han af sfinxen styrtet ned i en dyb kløft og fortæret. Hidindtil var ingen sluppet fra den med livet. Kongens svoger, Kreon, som havde overtaget landets styre efter Laïos' død, var ikke selv i stand til at løse gåden og lovede den, der løste sfinxens gåde, en stor belønning: kongeriget Theben og dron-nings hånd.

Hvad for et væsen kan færdes på jorden på to eller fire selv om dets stemme er en, og på tre det sig frem kan bevæge.

Ene af alle det lever omskifteligt midt i naturen,

*enten på jorden, i luften, på havet, men når på de fleste
ben det bevæger sig frem, er dets styrke i lemmerne
svagest?*

Også Ødipus fik gåden forelagt af sfinxen, men han havde svaret på rede hånd: mennesket. I livets morgen må det som barn kravle på alle fire, som voksen går det på to, og når alderen melder sig i livets aften, bevæger det sig frem støttet til en stav.

Da styrtede sfinxen sig i afgrunden, og Ødipus blev konge over Theben og ægtede dronningen Jokaste. Således var da den anden halvdel af spådommen – uden Ødipus' vidende – gået i opfyldelse. Men Ødipus var elsket som konge af hele folket og levede i et lykkeligt ægteskab med Jokaste. De fik fire børn, to sønner: Polyneikes og Eteokles og to døtre: Antigone og Ismene.

Da Ødipus havde regeret nogle år i Theben og hans børn næsten var voksne, brød der en pest ud i landet, og borgerne, som blev ude af sig selv af skræk, henvendte sig til Ødipus, som allerede tidligere havde vist, at han med sin kløgt kunne klare opgaver, ingen andre havde magtet. Ødipus mente, det var klogest at sende bud til oraklet i Delfi for at indhente svar fra selve Apollon.

TRAGEDIEN

Sådan lyder sagnet om kong Ødipus, således som vi kan læse det den dag i dag i Sofokles' tragedie, der opførtes første gang i Dionysos-teatret i Athen omkr. 430 f. v. t. Sofokles er ikke den eneste græske forfatter, der har følt

sig lokket af dette grufulde sagn. Aischylos og Euripides og flere andre har skrevet deres Ødipus eller hentet deres emne fra samme sagnkreds.

Ødipus-sagnet går langt tilbage i tiden. Det er kendt hos de tidlige episke digtere fra 8.-7. århundrede. Et helt heltedigt, Ødipodien, har en gang levet på det græske folks læber. Nu har vi kun et par linjer bevaret af dette digt. Også Odysseén hentyder til Ødipus' skæbne på en sådan måde, at vi kan forstå, at sagnet har været almindeligt kendt af tilhørerne.

Bag disse former for sagnet om Ødipus kan vi skimte et endnu ældre, mere primitivt sagnstof, som sikkert rækker helt tilbage til mykensk tid d. v. s. før år 1000 f. v. t.

I de episke digte har Ødipus været skildret som Thebens fødte hersker, en mægtig og lykkelig konge, som ganske vist dræber sin fader og ægter sin moder; derimod blinder han ikke sig selv eller bliver forjaget fra sit rigge, men tager kampen op mod skæbnen, genvinder sin trone og falder til sidst i kamp mod fjender. Måske har denne sagnhelt arvet træk fra endnu fjernere eventyr om helten, der kan alt og altid har lykken med sig. Folkeeventyret elsker jo den, der har snilde og held til at komme frem i verden.

Om denne sagnkonge er Ødipodien vokset op, et blodigt og handlingsmættet digt, men uden den tragiske „pointe.“ Gudens spådom og Ødipus' blinding af sig selv. Først Apollons indgriben og hans forudsigelse gør sagnet om Ødipus egnet til tragediens behandling. Det er på dette grundlag Sofokles bygger.

Enhver græker kendte Ødipus' frygtelige skæbne og det halve Athen må have overværet Sofokles' rystende skildring af den arme konges fald, og tilskuerne må have spurgt sig selv, hvori hans skyld egentlig bestod, siden den krævede så frygtelig en straf. Svaret kan vi den dag i dag hente i stykket selv. Sofokles' ord er utvetydige: Ødipus' skæbne er et udslag af gudernes vilje. Apollon har forudsagt det hele, og begivenhederne indtræffer, som Apollon har spået.

I moderne tid har man haft svært ved at affinde sig med et sådant synspunkt. Ødipus har jo begået sine forkastelige handlinger uvidende, altså kan han ikke være ansvarlig for dem, og han kan da heller ikke have nogen skyld, og følgelig må hans straf opfattes som uretfærdig, da man jo må gå ud fra, at straffen skal stå i forhold til forbrydelsen. Sådan har man hævdet i vor tid, og konsekvensen af et sådant synspunkt må da blive, at Sofokles' drama – hvis man kræver en (personlig, individuel) skyld fra heltens side – er meningsløs. Og dette kan ikke være foreneligt med Sofokles' dramatiske idé.

Lad os derfor se, hvad Sofokles – og hans samtids grækere – kan have ment med Ødipus' „skyld“ og lidelse.

*

Flere steder i tragedien hentyder Sofokles til betydningen af navnet Ødipus, og han giver dér ikke den sædvanlige – og rimeligvis rigtige tyding af ordet: den, der har opsvulmede fødder – men sætter det i ste-

det for i forbindelse med det græske ord for: at *vide*. Sætter man nu en nægtelse foran ordet, får det betydning af den, der ikke ved, den uvidende. Det er en symbolik, som Sofokles anvender med dramatisk effekt, og hvorved han tillige giver en tyding af Ødipus-figuren, som ikke kan være dramaet uvedkommende. Ødipus er uvidende, nemlig om sin rolle i livet, om hele sin stilling i tilværelsen. Han går frem mod sin ugang uvidende om, hvad der venter ham, som han har været uvidende om, hvad han har gjort. Når Sofokles betoner uvidenheden i Ødipus' adfærd, kan meningen kun være den, at et menneske er lige „skyldigt“, hvad enten det er vidende eller uvidende, ansvarligt eller uansvarligt. Ødipus' uvidenhed skærper det dramatiske problem og gør det samtidig mere alment. Den, der har myrdet en slægtning, og tilmed sin egen fader, er skyldig, enten han har gjort det forsætligt eller uforsætligt. Guderne betragter Ødipus som skyldig, og derfor straffer de ham, og Sofokles er enig med guderne dér. Ødipus har handlet imod de guddommelige love, som ikke spørger om forsætlighed eller uforsætlighed. Det tragiske beror snarere på, at Ødipus derved har opfyldt Apollons orakelsvar, som forudsagde, at det ville gå Ødipus, som det kom til at gå. At Ødipus så har gjort alt for at undgå den skæbne, som guden forudsagde ham, tjener ham ikke til undskyldning. Det er kun et vidnesbyrd om gudernes magt: Intet menneske kan undgå sin skæbne.

Sofokles har ganske præcist angivet, hvori Ødipus' forseelse består. Han har bragt skyld, eller som græke-

ren siger, *smitte* over det ganske land. Denne smitte opfatter grækeren som noget rent fysisk: Landet rammes af misvækst, intet trives, jorden bærer ikke afgrøder, kvinderne føder ikke børn, ofrene til guderne fortares ikke af alterilden, altsammen tegn på gudernes vrede, og denne kan kun sones ved den skyldiges bortvisning fra samfundet. Den skyldige skal udelukkes som smitte- og pestbefængt.

Ved mordet på sin fader og ved ægteskabet med sin moder har Ødipus krænket den guddommelige verdensorden og de evige, uskrævede love. Deri består Ødipus' „synd“. Og hans straf er udelukkelse fra fællesskab med mennesker. Vi nu om stunder fornemmer det som oprørende, at Apollon har vidst hele dette handlingsforløb, ja, forkyndt det og sat det i værk, som Ødipus siger (v. 1331-37). Men for grækeren er der intet oprørende i denne tankegang. Gudernes veje er uransagelige, og de har altid ret. Det ville da næppe nytte, om vi spurgte Sofokles' samtidige, om ikke Ødipus' skæbne var uretfærdig. En græker ville rimeligvis ikke forstå vort spørgsmål og sandsynligvis svare: Kan man benægte, at det kan gå et menneske sådan, og hvis man ikke kan det, hvad mening er der så i at drøfte, om det er retfærdigt eller ej? Det er jo under alle omstændigheder gudernes vilje.

*

Den moderne læser må vogte sig for at udlægge Ødipus' karaktertræk, hans stolthed, vovemod, selvfølelse, ja selv hans følsomhed og opblussende heftighed som

en „tragisk skyld“. Disse egenskaber hører nu engang med til den græske tragedies karakteristik af en konge. At de samme træk tillige giver et levende og gyldigt billede af Ødipus, beror på, at Sofokles formår at smelte dem sammen til et helhedsbillede af *personen* Ødipus.

Man har også villet se tragedien om Ødipus under en hel anden synsvinkel. Ødipus skulle være et symbol på det søgende menneske, der opdager sandheden om mennesket: at selve den menneskelige eksistens er „skyld“, og at opdagelsen af denne sandhed koster livet. En sådan tanke er helt moderne og ligger grækeren fjernet. Lige så ugræsk er opfattelsen af Ødipus' blinding af sig selv som en religiøs bod for det onde, han har gjort. Blindingen er i sig selv overflødig; ingen gud kræver en sådan bod. Men blindingen er et udslag af Ødipus' personlige stolthed, af hans karakters storhed. Hans sjælsstyrke knækkes ikke, selv om han stilles overfor det mest ufattelige, der kan hænde et menneske. Han, Ødipus, den stolte, lykkelige og retfærdige konge ender i løbet af få timer som et ynkeligt udskud af samfundet. Men i sit fald viser han en storhed større, end da han løste sfinxens gåde. Hvis ikke det var fordi Ødipus netop *var* Ødipus, ville hans skæbne være ganske uinteressant. Nu følger vi åndeløse af spænding hans jagt på sig selv, trods det at vi godt ved, hvordan det vil ende. Alt har han gjort i sit liv for at undgå opfyldelsen af oraklets ord, men hvert skridt, han har foretaget, har kun bragt ham nærmere den skæbnebestemte undergang, og blindet raver han nu bort til

sin tomme tilværelse. En tragisk ironi af frygteligt for-mat er vokset frem for vort blik: den stolte Ødipus er endt som det blinde menneske, han i virkeligheden altid har været. Men gennem sin selvforvoldte blindhed følger han et led til sin skæbne og fuldbyrder den og giver den en storhed, den ellers ikke ville have haft. Det tilsyneladende grufuldte meningsløse ved Ødipus' skæbne mildnes ved, at han ikke fornægter, men frem-skynder sit fald og besegler det ved sin blinding. Ved at akceptere sin skæbne til den bitre ende, opfyldes gudernes vilje, og hans komplette tilintetgørelse be-tyder en genoprettelse af den guddommelige verdens-orden. Ødipus har endelig sluttet fred med guderne. Derfor sidder vi også tilbage med et svagt håb for Ødi-pus, og Sofokles kunne i en anden tragedie: Ødipus på Kolonos, vise, hvordan Ødipus på sine gamle dage fin-der fred i Eumenidernes (hævn-gudindernes) hellig-dom i Athen og udsonet med guderne finder sit sidste hvilested dér.

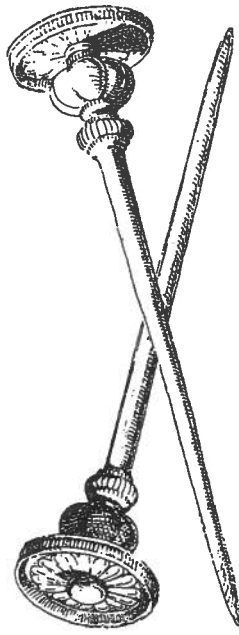
*

Sofokles' tragedie om kong Ødipus er således ikke ud-tryk for en humanistisk livsanskuelse. Helten gennem-går ikke nogen moralsk lutring eller forbedring; hans ædle egenskaber er kun en hindring mere for hans erkendelse af, hvem han egentlig er. Tilskuerne for-lader ikke teatret trøstet ved bevidstheden om værdier-nes beståen. Kong Ødipus er et drama, der bevæger sig helt på det guddommelige plan i modsætningen mel-lem de udgrundelige guder og de „blinde“ menne-

sker, når den menneskelige illusion konfronteres med den objektive virkelighed må mennesket altid tabe, og bygger mennesker sit liv på illusion, bliver det altid ruin. Tragedien om Ødipus er Sofokles' svar på, hvad det er at være menneske. Denne livsanskuelse havde Sofokles tilfælles med de bedste i sin samtid, og de samme vidste også, hvorfor lykken kom og hvorledes den bevarede. Pindar skriver i sin 8. pythiske ode:

Vor skæbne skifter så let. Og hvad er vi mennesker?
Kun skyggens drøm. Men når Zeus vil forunde os

solglimt,
da får mennesker lys og lykke,
så livet er lifligt.

AKTINDELING

Akt I

Ødipus forpligter sig til at eftersøge Laios' morder. Koret påkalder guderne. (1-214).

Ødipus forbander den ukendte morder. På Kreons forslag sender han bud efter spåmanden Teiresias, som til sidst åbenbarer, at Ødipus selv er morderen. (215-462).

Koret nægter at tro på Teiresias' beskyldning. (463-511).

Akt II

Ødipus anklager Kreon for at stå bag Teiresias' beskyldninger. Jokaste forsøger at mægle mellem sin mand og sin broder. Hun afviser spådomme i det hele taget og henviser til, at Oraklet i Delfi havde forkyndt, at Laios skulle blive dræbt af deres søn, men i virkeligheden blev dræbt af røvere ved korsvejen øst for Delfi. Ved ordet korsvej gribes Ødipus af en frygtelig anelse: at det er ham som uden at vide, hvem han dræbte, har myrdet den gamle Laios. Da imidlertid den eneste af Laios' tjenere, som undslap, i sin tid talte om flere røvere, har Ødipus stadig det håb, at han tager fejl. Han sender bud efter denne mand for at få besked. (512-862).

Koret beder guderne beskytte sig mod hybris. (863-908).

Akt III

En budbringer fra Korinth meddeler, at kongen dér er død og at Ødipus er udpeget til hans efterfølger. Ødipus modtager budskabet med tilfredshed, det synes jo at gendrive orakelsvaret om, at han skulle dræbe sin fader. Men han er bange for at overtage tronen, thi den anden halvdel af orakelsvaret, at han skulle ægte sin moder, synes jo stadig at stå

ved magt. Men budbringeren afslører nu, at han i sin tid har modtaget Ødipus af en thebansk hyrde. Jokaste gennemskuer nu orakelsvaret og bønfalder Ødipus om at indstille sine eftersøgninger. Da Ødipus nægter, styrter hun ind i paladset. (909-1082).

Koret forudser, at Ødipus vil vise sig at være af guddommeligt herkomst og en ægte søn af Thebens land. (1083-1106).

Den thebanske hyrde, som Ødipus lod sende bud efter, bringes nu ind. Det viser sig da, at det netop var ham, som overgav den spæde Ødipus til den korinthiske budbringer. Ødipus kender nu sandheden om sin herkomst og med et skrig styrter han ud af scenen. Koret klager over kongens skæbne. (1107-1224).

Et bud fra paladset meddeler, at dronningen har hængt sig, og at Ødipus har stukket sine øjne ud. Ødipus træder ind og bønfalder koret som repræsentant for Thebens borgere om at bandlyse ham.

Kreon tager sig af Ødipus og lover ham at vise omsorg for hans børn, men erklærer iøvrigt, at Apollon må tage beslutning om Ødipus' skæbne. Derefter føres Ødipus ind i paladset.

Koret slutter med en opfordring til ikke at kalde nogen dødelig lykkelig, før han er død uden sorger. (1225-1531).

NOTER

V. 1

Kadmos: Thebens grundlægger.

V. 3

med uldomvundne grene: Den, der bønfaldt guderne, holdt i hånden en oliven- eller laurbærgren, hvortil var bundet lange uldbånd.

De sidste kendes også fra Apollons omfalos. Se billede s. 34.

V. 21

Orakelsvar i askens støv: I Apollon Isménios' tempel i Theben tog man varsler af de brændte offerdyrs aske på altret.

V. 83

laurbærtræets blomsterkrans: Kreon bærer en krans fra Apollons hellige træ. Den, der henvendte sig til Apollons orakel i Delfi, var bekranset. At Kreon har beholdt kransen på, får offerpræsten til at tro, at han bringer et glædesbudskab.

V. 151

Parodos: Ordet betyder indgang, og der menes dermed indgangen til Orchestra. Ad denne vej kommer koret nemlig første gang ind på orchestra. Derfra er navnet overført til den korsang, som koret synger under sin indmarch. De følgende korsange kaldes stasima (ental: stasimon) egt. det, som synges stående.

Pytho: Opr. navnet på den drage, som Apollon dræbte, da han tog Delfis orakel i besiddelse. Derfra overført til stedet, byen Delfi med dets rige tempelskatte.

V. 161

Bøotierne dyrkede Artemis under tilnavnet Eukleia, d. v. s. den, der bringer ry og berømmelse.

V. 190

uden *bronzeskjold*: Ares er ikke opfattet som krigsgud, men som ødelæggeren, næsten som en pestbringer.

V. 194

Amfitrite: Havgudinde, gift med Poseidon.

V. 202

Lykeios: Apollon dyrkedes under tilnavnet Lykeios. Hvad ordet egtl. betyder, er usikkert. En statue af Apollon Lykeios stod imidlertid undertiden udenfor græske huse. En sådan statue skal vi da tænke os stående foran Ødipus' palads på scenen.

V. 210

Bacchus Evios: Bacchus (Dionysos) var født af den thebanske prinsesse, Semele, og betragtes derfor som Thebens skytsgud. Evios er tilnavn efter det råb (Evia), hvormed man hilste ham.

V. 214

ham: Ares, pestens gud.

V. 273

Dike: Retfærdighedens gudinde.

V. 390

kinære: Navn for fortidens fabeldyr. Her tænkes på sfinxen.

V. 396

En ren uvidenhed. Se efterord s. 109.

V. 409

Lokias: Tilnavn til Apollon som orakelgud.

V. 420

Kithairon: Bjergkæde på grænsen mellem Attika og Bøotien.

V. 468

Tordnerens søn: Apollon, hvis fader var Zeus, tordneren.

V. 470

erinyer: De dødtes hævnende ånder, der stiger op fra Hades.

V. 480

den jordske navle: Efter oldtidens anskuelse var Delfi verdens navle. En sten (omfalos = navle) markerede stedet i Apollons tempel. Se billede s. 34.

V. 560

mange år: Man anslår den tid, der er forløbet fra Laios' død til ca. 16 år.

V. 624

Verset mangler i håndskrifterne. Det er her suppleret efter den engelske filolog, Jebb's forslag.

V. 628

Udbrud af harme over Kreons dulgte beskyldning.

V. 731-32

Den berømte korsvej, der hvor vejen mellem Delfi og Athen deler sig i vejen mod nord til Daulia og mod syd til den korinthiske kanal. Rejser man fra Delfi i retning af Bøotien og Attika, har man Parnassos på sin venstre hånd og mod syd Helikonbjergets udløbere. Jebb beskriver landskabet således: Man ser kun nøgne klipper eller sparsomt bevoksede bjergskråninger, et billede på trøstesløs storhed og ensomhed.

V. 804

kusken: har gået foran spandet og holdt i hovedtøjet.

V. 894

danser: Man må huske, at tragedien var en gudstjeneste til ære for Dionysos. Koret dansede, sang og spillede til gudens

ære. Det fælles udtryk for denne virksomhed er den græske glose kor – og dets afledninger.

V. 896

Delfis omfalos: se note til v. 480.

V. 897

Abais tempel: I byen Abai i Bøotien fandtes et berømt Apollon-orakel.

V. 911

bedekviste: se note til v. 3.

V. 1077

søn af Tyche selv: Ordet Tyche betyder lod, skæbne, som regel en god skæbne. Tyche er her lykkens gudinde. Hendes børn er årets måneder, og de har set Ødipus vokse i lykke og magt. Den herkomst skammer Ødipus sig ikke over og kræver derfor trygt at vide besked om, hvem der er hans fader.

V. 1093

Jētos: Jēte! er det råb, hvormed man hilser Apollon, særlig som lægegud.

V. 1101

Kyllénes guddom: Der tænkes på Hermes, som var født i en grotte på bjerget Kyllene i Arkadien.

V. 1120

men ikke købt: Han var altså født i Laios' hus af forældre, der var slaver, og derfor følte han sig i et mere fortroligt forhold til sin herre.

V. 1197

til undergang: Da Ødipus havde gættet sinxens hemmelighed, gæden, styrtede den sig ned fra den klippe, hvor den holdt til, og fandt døden.

V. 1229

Istros: Grækernes navn for Donau.

Fasis: Udspringer på Kaukasus og munder ud i Det sorte Hav. Grækerne opfattede denne flod som grænsen mellem Europa og Asien.

V. 1270

de gylåne nåle: Den doriske dragt, peplos, holdes sammen over skuldrene med nåle, der kan være op til 15–20 cm. lange. Se billede s. 70 og s. III.

V. 1275–76

i evigt mørke: Ødipus tænker først på Jokaste og de børn, han fik med hende, dernæst på sine forældre, Jokaste og Laios.

V. 1384

den ugudelige: d. v. s. den, der er forladt af guderne. Efter græsk tankegang er Laios' morder besmittet af blodskyld og forladt af alle guder. Se også fig. note.

V. 1425 ff.

Efter græsk tankegang er elementerne sol og jord guddommelige, og de krænkes ved synet af en forbryder som Ødipus, der har besmittet deres ophøjede guddommelighed ved sin gerning. Ødipus må derfor fjernes og skjules inde i huset.

V. 1454–55

Ødipus tænker på at opfylde forældrenes vilje. De havde i sin tid bestemt, at han skulle dø i Kithairons bjerge. Der vil han nu finde døden. Men samtidig kan ordene for den tilhører, der kender Sofokles' tragedie Ødipus i Kolonos, opfattes som en hentydning til den blide død, der ventede Ødipus i Eumenidernes tempel i Athen.

BILLEDFORTEGNELSE

Billedet af dobbeltsfinxen s. 31, 58, 95 tjener til at markere en moderne akt-inddeling. Enkelt sfinx s. 17, 46, 72, 80, 87 markerer korsangenes afslutning. Billedet er taget fra Olympische Forschungen Bd. II. tv. 60 og stammer fra et bronzerelief fundet i Olympia. Naturlig størrelse.

s. 33 Apollontemplet i Delfi. Foto Leo Hjortstø.

s. 34 Omfalos-stenen i Delfi. Foto Akademiets Foto-arkiv.

s. 51 Udsigt fra Delfi mod øst. Foto H. Finsen.

s. 52 Ødipus foran sfinxen. Rødfigursskål fra ca. 470. Det Vatikanske Museum, Rom. Foto Alinari 35802. Beazley: Attic Redfigure Vase-Painters s. 296.

s. 69 Apollon og Artemis foran alter. Rødfigursamfora i Würzburg. K. 503. Beazley: Attic Redfigure Vase-Painters s. 425. Fra ca. 450.

s. 70 Skæbnegudinderne fra François-vasen, Florenz. Reproduceret efter Furtwängler-Reichhold tv. 1. Vasen er fra ca. 570.

s. 111 Dragtnål fra udgravning i Artemis Orthias tempel i Sparta. Det er samme nål, der her er tegnet dobbelt. Ofte findes disse nåle dog parvis i gravene. Længden er 15 cm. Nålen dateres til 7. årh. Dawkins: Artemis Orthia s. 383. pl. 202.

BIBLIOGRAFI

- Tycho v. Wilamowitz-Moellendorff: Die dramatische Technik des Sophokles, 1917.
T. B. Webster: Sophocles, Oxford 1936.
Ludwig Deubner: Oedipusprobleme, Berlin 1942.
C. M. Bowra: Sophoclean Tragedy, Oxford 1944.
Karl Reinhardt: Sophokles, Frankfurt 1947.
Fr. Dirlmeier: Der Mythos von König Ödipus. 1948.
Max Pohlenz: Die griechische Tragödie, 1954.
Erich Fromm: The Forgotten Language 1954. s. 196-231.